કલાપૂર્ણ સ્વાધ્યાય

વૈરાગ્ય શતક સાર્થ

૨

મુનિ અમિતયશ વિ.

॥ શ્રી શત્રુંજય મહાતીર્થાય નમઃ ॥

॥ શ્રી પદ્મ-જીત-હીર-કનક-દેવેન્દ્ર-કંચન-કલાપૂર્ણસૂરિ સદ્‌ગુરુભ્યો નમઃ ॥

કલાપૂર્ણ સ્વાધ્યાય

વૈરાગ્ય શતક સાર્થ

૨

દિવ્યાશિષ દાતા

પ.પૂ. અધ્યાત્મયોગી આચાર્ય

શ્રી વિજય કલાપૂર્ણ સૂરીશ્વરજી મ.સા.

શુભાશિષ દાતા

પૂ. પ્રવચનકાર આચાર્ય

શ્રી કલાપ્રભસૂરીશ્વરજી મ.સા.

સંપાદક

પૂ. મુનિશ્રી અમિતયશ વિજયજી મ.સા.

શુભ આલંબન

ગુરૂ મંદિરના પ્રતિષ્ઠા નિમિત્તે પૂ. આ.ભ.શ્રી કલાપૂર્ણ સૂ.મ.સા. ના શિષ્ય પૂ. આ. ભગવંત શ્રી કલાપ્રભસૂ.મ.સા.ના આજ્ઞાનુવર્તી સા. મોક્ષાનંદશ્રીજી મ.સા. ના ૫૦ વર્ષના દિક્ષા પર્યાય નિમિત્તે તેમના સંસારી પરિવાર તરફથી

કાંકરેચા મગનલાલ દામજીભાઈ - દુધઈ

ઉર્વીબેન સંદિપકુમાર ઉમંગ અને રીતુના ધર્મ આરાધના નિમિત્તે

દોશી કકલદાસ બાદરમલ- નવા ડીસા. - આદિનાથ સોસાયટી, ફાગણ સુદ-૪ ૨૦૬૨ મંગલમય પ્રતિષ્ઠા

ઝવેરબેન હંસરાજ બોરીચા, થાણા.

ઘમંડીરામ મીશ્રીમલજી - નવા ડીસા.

કિંમત રૂા.૧૦/-

મુદ્રક : પાર્શ્વ કોમ્પ્યુટર ગ્રાફિક - ૯૮૭૯૭૫૫૧૬૪

પ્રસ્તાવના

સ્વાધ્યાય એ જ આધાર

સ્વાધ્યાય એ સાધુ જીવનનો પ્રાણ છે. સ્વાધ્યાય વડે સાચી સાધના થઈ શકે છે. આ વૈરાગ્ય શતકની ગાથાના ભાવને અંતરમાં ઉતારીએ તો વૈરાગ્ય ભાવની નજીક પહોંચી શકાય.

વૈરાગ્ય શતકની એક એક ગાથા વૈરાગ્યને ઉત્પન્ન કરનાર છે. જીવનમાં ખૂબ જ ઉપયોગી છે. અનેક આત્મા સ્વાધ્યાય કરી જીવનને ધન્ય બનાવે છે. અમારા પૂ. ગુરૂદેવ શ્રી કલાપૂર્ણ સૂ.મ.સા. ના જીવનમાં પણ સ્વાધ્યાય રગેરગમાં વ્યાપેલો હતો. જ્યારે જુઓ ત્યારે સ્વાધ્યાયમાં જ ઓતપ્રોત હોય. પુસ્તક વિનાનો હાથ ક્યારે પણ જોવા ન મળે. અમને પણ વારંવાર પ્રેરણા કરતા કે ભાગ્યશાળીઓ મહાન પુન્યોદયે સંયમ જીવન પામ્યા, માટે હવે પ્રમાદ ન કરશો અને પરસ્પર સ્વાધ્યાય કરતા રહો. પત્રમાં પણ લખતા કે વૈયાવચ્ચ અને સ્વાધ્યાયમાં તત્પર રહેશો.

વ્યાખ્યાનમાં પણ ચડાવા વગેરે બોલાતા હોય ત્યારે પણ તેમની એક મિનિટ પણ સ્વાધ્યાય વગરની ન જાય, એ પૂજ્યશ્રીમાં મહાન ગુણ હતો. આવો સ્વાધ્યાયનો રસ આપણા જીવનમાં આવી જાય તો આત્માનું કલ્યાણ થઈ જાય. જિનાજ્ઞા વિરુદ્ધ કાંઈ છપાયું હોય તો ત્રિવિધે મિચ્છામિ દુક્કડં.

મુનિશ્રી અમિતયશ વિજયજી

જ્ઞાનનાં ખમાસમણના પાંચ દુહા

મતિ જ્ઞાનનો દુહો	સમક્તિ શ્રદ્ધાવંતને, ઉપન્યો જ્ઞાન પ્રકાશ પ્રણમું પદકજ તેહના, ભાવ ધરી ઉલ્લાસ	
શ્રુત જ્ઞાનનો દુહો	પવયણ શ્રુત સિદ્ધાંત તે આગમ સમય વખાણ, પૂજો બહુવિધ રાગથી, ચરણ કમલ ચિત આણ	
અવધિ જ્ઞાનનો દુહો	ઉપન્યો અવધિજ્ઞાનનો, ગુણ જેહને અવિકાર, વંદના તેહને માહરી, શ્વાસ માંહે સો વાર	
મનઃપર્યવ જ્ઞાનનો દુહો	એ ગુણ જેહને ઉપન્યો, સર્વ વિરતિ ગુણઠાણ, પ્રણમું હિતથી તેહના, ચરણ કમલ ચિત્ત આણ,	
કેવલ જ્ઞાનનો દુહો	કેવળ દંસણ નાણનો, ચિદાનંદ ઘન તેજ, જ્ઞાન પંચમી દિન પૂજીએ, વિજયલક્ષ્મી શુભ હેજ	

શ્રી શંખેશ્વરપાર્શ્વનાથાય નમઃ

॥ ભવવૈરાગ્યશતકસાર્થમ્ ॥

સંસારમ્મિ અસારે, નત્થિ સુહં વાહિ-વેઅણાપઉરે ।
જાણંતો ઇહ જીવો, ન કુણઇ જિણદેસિઅં ધમ્મં ॥૧॥

અર્થ :- અનેક પ્રકારની વ્યાધિઓ અને વેદનાઓથી ભરપૂર એવા આ અસાર સંસારમાં આ જીવને કોઈપણ ગતિમાં ક્ષણ માત્ર પણ સુખ નથી. આવી રીતે આત્મા સંસારને અસાર જાણે છે; છતાં પણ ભારેકર્મી હોવાથી વીતરાગ ભગવંતે ઉપદેશેલો દયામય ધર્મ કરતો નથી, અને સંસારનો લોલુપી-લાલચુ થઈ ધર્મરત્નને ગુમાવે છે. ૧.

અજ્જં કલ્લં પરં પરારિં, પુરિસા ચિંતન્તિ અત્થસંપત્તિ ।
અંજલિગયં વ તોયં, ગલંતમાઉંન પિચ્છન્તિ ॥૨॥

અર્થ :- પુરુષો ચિંતવે છે કે- ધનની પ્રાપ્તિ આજે થશે, કાલે થશે, પોર મળશે, પરાર મળશે, પૈસા એકઠા કરી સુખી થઈશું, પૈસા મેળવી ધર્મ કરીશું" આવી રીતે વિચારમાં ને વિચારમાં સમય ગુમાવે છે, પરન્તુ તે પુરુષો હથેળીમાંથી જેમ પાણી ઝરી જાય તેમ આયુષ્ય જાય

છે." તેને જોતા નથી. ૨.

જં કલ્લે કાયવ્વં તંઅજ્જં ચિય કરેહ તુરમાણા ।
બહુવિગ્ઘો હુ મુહુત્તો, મા અવરણ્હં પડિકખેહ ॥૩॥

અર્થ :- મનુષ્યો ચિંતવે છે કે-કાલે ધર્મકાર્ય કરીશું, પરંતુ કાલ કોણે દીઠી છે ?; કાલે શું થશે તેની કોને ખબર છે ? માટે હે ભવ્યો ! જે ધર્મકાર્ય કાલે કરવાનું હોય તેને વિલંબરહિત આજે જ કરજો-જરા પણ ઢીલ કરશો નહીં. કાલચક્ર કાયાને ચરે છે, ધર્મકાર્ય કરવામાં ખરેખર એક મુહૂર્ત માત્ર કાળ પણ ઘણા વિઘ્નોવાળો હોય છે, માટે પાછલાં પહોરે કરવાનું હોય તેને પ્રથમ પહોરમાં જ કરી લ્યો, કારણ કે, ક્ષણમાંહે આયુષ્ય પૂરું થશે તો તે વખતે શું કરશો ? ૩.

હી ! સંસારસહાવં-ચરિયં નેહાણુરાગરત્તા વિ ।
જે પુવ્વણ્હે દિટ્ઠા, તે અવરણ્હે ન દીસન્તિ ॥૪॥

અર્થ :- સંસારના સ્વભાવનું અતિ કારમું ચરિત્ર દેખી ખરેખર ખેદ થાય છે-દિલગીરી ઉપજે છે, કારણકે, સ્નેહના અનુરાગે આસક્ત અને પ્રીતિથી પરિપૂર્ણ એવા માતાપિતા, બાંધવ, સ્ત્રી વિગેરે સંબંધીઓ કે જેઓને

પહેલે પહોરે સુખ-શાન્તિમાં દેખ્યા હતા તેઓ પાછલે પહોરે દેખાતા નથી પણ મુગ્ધ જીવો તેમાં જ આસક્તિ રાખે છે તે આશ્ચર્ય છે ! ૪.

મા સુઅહ જગ્ગિઅવ્વે પલાઇઅવ્વંમ્મિ કિસ વિસમેહ ।
તિન્નિ જણા અણુલગ્ગા, રોગો અજરા અ મચ્ચુ અ ॥૫॥

અર્થ :- હે જીવો ! જાગવાને ઠેકાણે સુઇ ન રહો-ધર્મકૃત્યમાં પ્રમાદ ન કરો, કારણ કે, કાળરૂપી પારધિ તમારી પછવાડે પડ્યો છે જે અણચિન્તવ્યો તમારો વિનાશ કરી દુર્લભ મનુષ્યભવ નિષ્ફલ કરી નાખશે. વળી, જ્યાંથી પલાયન કરી જવું જોઇએ ત્યાં વિસામો ખાવા કેમ બેઠા છો ?, કારણકે રોગ, જરા ને મૃત્યુ એ ત્રણ ચોરો તમારી પછવાડે પડ્યા છે; માંટે ધર્મકૃત્યમાં જરાપણ પ્રમાદ ન કરો, અને સંસારમાંથી જલ્દી પલાયન કરી જાઓ કે જેથી જન્મ, જરા, મૃત્યુ, રોગ અને શોકાદિનો ભય સદાને માટે વિનાશ પામે. ૫.

દિવસ-નિસાઘડિમાલં, આઉસ્સલિલં જિઆણ ઘેત્તૂણં ।
ચંદાઇચ્ચબઇલ્લા. કાલરહટ્ટં ભમાડન્તિ ॥૬॥

અર્થ :- આ સંસારરૂપી કૂવો છે, સૂર્ય અને ચન્દ્રરૂપી

રાતો અને ધોળો એવા બે બળવાન બળદ છે. તે સૂર્ય અને ચન્દ્રરૂપી બળદો, દિવસ અને રાત્રિરૂપી ઘડાઓની પંક્તિવડે જીવોના આયુષ્યરૂપી પાણીને ગ્રહણ કરી, કાળરૂપી રેંટને ફેરવે છે. આયુષ્યરૂપી પાણી રાત્રિ-દિવસ રૂપી ઘડામાંથી ખૂટે છે, તેમ નજરે જોવા છતાં હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! તમને સંસારથી ઉદાસભાવ કેમ થતો નથી ? ૬.

સા નત્થિ કલા તં નત્થિ, ઉસહં તં નત્થિ કિંપિ વિન્નાણં ।
જેણ ધરિજ્જઇ કાયા, ખજ્જન્તી કાલસપ્પેણં ॥૭॥

અર્થ :- હે ભવ્ય જીવો ! કાળરૂપી સર્પે ખાવા માંડેલા દેહનું જેણે કરી રક્ષણ કરીએ એવી કોઈ બહોંતેર કળામાંની કળા દેખાતી નથી, એવું કોઈ ઓસડ દૃષ્ટિગોચર થતું નથી, તેમ એવું કોઈ વિજ્ઞાન હસ્તી ધરાવતું નથી-બીજાં સર્વ જાતિનાં વિષ ઉતરે પણ ડસેલા કાળરૂપી સર્પનું વિષ ઉતરે નહીં. મહાસમર્થ પુરુષોનાં વજ્ર જેવાં શરીરને પણ કાળરૂપ સર્પ ગળી ગયો છે, તો

પછી આપણા જેવાની કાચી કાયાનો શો ભરોંસો ? માટે વિલમ્બ રહિત ધર્મકૃત્ય કરી લ્યો. ૭.

દીહરફણિંદનાલે મહિયરકેસર દિસામહદલિલ્લે ।
ઉ પીચઇ કાલભમરો, જણમયરંદં પુહવિપઉમે ॥૮॥

અર્થ :- ઘણી ખેદની વાત છે કે-જેનું શેષનાગરૂપ મોટું નાળચું છે, જેના પર્વતોરૂપી કેસરા છે, જેના દસ દિશારૂપ વિશાળ પર્ણો છે એવા આ પૃથ્વીરૂપ કમળમાં, કાળરૂપ ભમરો, મનુષ્યરૂપ-સમગ્ર લોકરૂપ રસને પીવે છે ! ભમરો કમળમાંથી એવી રીતે રસ લે છે કે, જેથી કમળને જરાપણ ઈજા થાય નહીં, વળી તે મધુરસ્વરે બોલીને પોતાના ખપ જેટલો જ થોડો થોડો રસ લે છે; પરન્તુ અહીં કાળ રૂપ અસંતોષી ભમરો તો પૃથ્વીરૂપ કમળમાંથી સમગ્ર લોકરૂપ રસને અનેક પ્રકારની વ્યાધિઓ અને વેદનાઓરૂપ ક્રૂરપણું વાપરી ચૂસી લે છે, એટલે કે-ક્રૂર કાળ કોઈપણ પ્રાણીનું ભક્ષણ કર્યા વિના રહેતો નથી.

લોકોમાં એવું કહેવાય છે કે આ સમગ્ર પૃથ્વીને

શેષનાગે પોતાના મસ્તક ઉપર ઉપાડી રાખી છે. આવી લોકોક્તિથી અહીં પૃથ્વીરૂપ કમળનું શેષનાગરૂપ નાળચું કહ્યું. વળી જેમ કમળમાં કેસરા હોય છે તેમ અહીં પૃથ્વીરૂપ કમળને પર્વતોરૂપ કેસરા કહ્યા, અને દસ દિશાઓ મોટાં મોટાં પાંદડાંઓને ઠેકાણે સમજવી. આવા પૃથ્વીરૂપ મોટા કમળમાંથી લોકરૂપ રસને નિરન્તર પીતાં પણ કાળરૂપ ભમરો હજુ સુધી તૃપ્ત થતો નથી, અને તૃપ્ત થશે પણ નહીં ! માટે હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! કાળરૂપ અસંતોષી ભમરાના આસ્વાદનમાં ન અવાય એવા આત્મસ્વરૂપ પામવાના સાધન માટે પ્રમાદ ત્યાગી ઉદ્યમ કરો. ૮.

છાયામિસેણ કાલો, સયલજિઆણં છલં ગવેસંતો ।
પાસં કહવિ ન મુંચઇ, તા ધમ્મે ઉજ્જમં કુણહ ॥૯॥

અર્થ :- જે શરીરની છાયા દેખાય છે, અને નિરન્તર શરીરની સાથે જ ફરે છે, તે છાયા નથી પણ એ તો છાયાને બહાને કાળ ફરે છે, શત્રુ જેમ નિરન્તર છળ-ભેદને તાકતો ફરે છે, અને ઝપાટામાં આવતાં પોતાનું

કુકૃત્ય પૂરું છે; તેમ છાયાને બહાને રાત્રિ-દિવસ છળ-ભેદને તાકતો ક્રૂર કાળ પ્રાણીની ક્યારેય પણ કેડ મૂકતો નથી. પ્રાણી ક્યારે સ્ખલના પામે કે એને પકડી લેશે, અને તે વખતે તેમને પશ્ચાત્તાપ થશે કે- અરેરે ! આપણે કાંઈ ધર્મસાધન કરી શક્યા નહીં! માટે કાળના સપાટામાં આવ્યા નથી ત્યાં સુધીમાં જિનપ્રરૂપિત ધર્મને વિષે પ્રયત્ન કરી લ્યો. ૯.

કાલમ્મિ અણાઇએ, જીવાણં વિવિહકમ્મવસગાણં ।
તં નત્થિ સંવિહાણં સંસારે જં ન સંભવઇ ॥૧૦॥

અર્થ :-અનાદિકાલને વિષે ક્રોધ, માન, માયા અને લોભને યોગે વિવિધ પ્રકારના કર્મને વશ થયેલા જીવોને આ સંસારમાં એવો કોઈ સંબન્ધ નથી કે જે સંભવે, અર્થાત્ સમગ્ર સંબન્ધે આ જીવો સંસારમાં ભટક્યા છે, પણ જો તેઓ જિનવરનો ધર્મ સ્વીકારી રૂડી રીતે પાળે તો સંસારરૂપી ચક્રમાં ન ભમે. ૧૦.

બંધવા સુહિણો સવ્વે, પિઅ-માયા-પુત્ત-ભારિયા ।
પેઅવણાઉ નિઅત્તન્તિ, દાઉણં સલિલંજલિં ॥૧૧॥

અર્થ :- હે જીવ ! બાંધવ, મિત્રો, મા-બાપ, સ્ત્રી અને પુત્ર એ કોઈ તારાં સગાં નથી, પણ દેહનાં સગાં છે. કારણ કે મૃત્યુ થયા પછી દેહને બાળી, પાણીની અંજલી આપી શ્મશાનથી પોતપોતાના સ્વાર્થને સંભારતા, પોતપોતાને ઘેર પાછા જાય છે, પણ તેમાંનું કોઈ વહાલું સગું તારી સાથે આવતું નથી માટે તેઓની ખોટી મૂર્ચ્છા ત્યાગી તારી સંગાથે આવનારા ધર્મને આદર કે જેથી તારો જલ્દી નિસ્તાર થાય. ૧૧.

વિહડન્તિ સુઆ વિહડન્તિ, બંધવા વિહડંતિ સુસંચિઆ અત્થા ।
ઇક્કો કહવિ ન વિહડઇ, ધમ્મો રે જીવ ! જિણભણિઓ ॥૧૨॥

અર્થ :- હે જીવ ! દીકરાઓનો વિયોગ થાય છે, બાન્ધવો વિખૂટા પડે છે, અને ઘણા પરિશ્રમથી મેળવેલી સમ્પત્તિ પણ વિયુક્ત થાય છે. એટલે કે તેમને મૂકીને તારે જવું પડશે, અથવા તને મૂકીને તેઓ ચાલ્યા જશે, પણ એક જિનરાજે કહેલા ધર્મનો કોઈ કાળે પણ વિયોગ થવાનો નથી, અર્થાત્ આ જીવને સાચું સગપણ તો ધર્મનું જ છે, બીજું સર્વ આળપંપાળ છે; માટે જિનધર્મ ઉપર સાચી શ્રદ્ધા રાખી તેનું સેવન કર. ૧૨.

અડ કમ્મપાસબદ્ધો, જીવો સંસારચારએ ઠાઇ ।
અડકમ્મપાસમુક્કો, આયા સિવમંદિરે ઠાઇ ॥૧૩॥

અર્થ :- આઠ કર્મરૂપ પાશથી બંધાયેલો એવો આ જીવ, સંસારરૂપ બન્દીખાનામાં ઠામ ઠામ ભટકે છે, અને આઠ કર્મરૂપ પાશથી મૂકાયેલો એવો મોક્ષમંદિરમાં જઈને રહે છે, માટે હે જીવ ! તું આઠ કર્મરૂપ પાસને તોડીશ ત્યારે જ મોક્ષમંદિરમાં જઈશ, અને અવિનાશી સુખ પામીશ. ૧૩.

વિહવો સજ્જણસંગો, વિસયસુહાઇં વિલાસલલિઆઇં ।
નલિણીદલગ્ગઘોલિર-જલલવપરિચંચલં સવ્વં ॥૧૪॥

અર્થ :- આ જીવે માની લીધેલા જે સુખકારી પદાર્થો, જેવા કે - લક્ષ્મી, સગાં સંબન્ધીઓનો સંગ, તથા સ્ત્રી વિગેરેના મનોહર વિલાસે, કરી સુંદર એવા પાંચ ઈન્દ્રિયોનાં વિષયસુખ, એ સર્વ અતિશય ચંચલ છે. જેમ કમળપત્રના અગ્રભાગમાં જલબિન્દુ અતિચપલ છે તેમ એ સર્વ અતિશય ચપલ છે- થોડા કાલમાં જ હતું નહતું થઈ જાય છે ! માટે હે જીવ !

આવા અસ્થિર પદાર્થોમાં શા માટે આસક્ત થાય છે ? ૧૪.

તં કત્થં બલં તં કત્થ, જુવ્વણં અંગચંગિમા કત્થ ? ।
સવ્વમણિચ્ચં પિચ્છહ, દિટ્ઠં નટ્ઠં કયંતેણ ॥૧૫॥

અર્થ :- કાયાનું તે બળ ક્યાં ગયું ? તે જુવાની ક્યાં ચાલી ગઈ ? શરીરનું સૌંદર્ય ક્યાં ગયું ? તે સર્વ રૂપ-રંગ ક્યાં ચાલ્યા ગયા ? અરે વૃદ્ધાવસ્થા આવી ! હે પ્રાણીઓ ! આ સર્વ અનિત્ય છે તે સાક્ષાત્ જુઓ તપાસો. જે સર્વ નાની વયમાં દેખ્યું હતું, તે સર્વ યમરાજાએ નષ્ટભ્રષ્ટ કરી દીધું-થોડા જ વખતમાં હતું નહતું થઈ ગયું. આ શરીરને ગમે તેટલી સાચવણીથી રાખશો તો પણ તેનું બળ સૌન્દર્ય અને જુવાની ટકવાની નથી-વિનશ્વર છે, માટે જેની કરેલી સેવા કદાપી નિષ્ફળ થતી નથી એવા ધર્મનું સેવન કરો. ૧૫.

ઘણકમ્મપાસબદ્ધો, ભવનયરચઉપ્પહેસુ વિવિહાઓ ।
પાવઇ વિડંબણાઓ, જીવો કો ઇત્થ સરણં સે ? ॥૧૬॥

અર્થ :- આ જીવ નિબિડ કર્મરૂપ પાશથી બંધાયેલો

એવો, સંસારરૂપ નગરના ચાર ગતિરૂપ ચૌટામાં અનેક પ્રકારની વિડમ્બનાને પામે છે, અહીં તેનું કોણ શરણ છે ? ૧૬.

ઘોરમ્મિ ગબ્ભવાસે, કલ-મલ-જંબાલઅસુઇબીભચ્છે ।
વસિઓ અણંતખુત્તો, જીવો કમ્માણુભાવેણં ॥૧૭॥

અર્થ :- આ જીવ કર્મના પ્રભાવથી વીર્ય અને મળરૂપ કાદવને લીધે અપવિત્રતાથી ભરપૂર અને કંપારી છૂટે એવા ગંદા ભયાનક ગર્ભાવાસમાં અનન્તી વખત વસ્યો ! આવા દુઃસહ દુઃખને પણ ભૂલી જઇ ફરીથી ગર્ભવાસમાં આવી દુ:ખ ભોગવવાં પડે એવાં કૃત્યો કરે છે ! પરન્તુ પુનઃ ગર્ભાવાસમાં આવવું ન પડે એવા ઉદ્યમ કરતો નથી ! ૧૭.

ચુલસીઈ કિર લોએ, જાણીણં પરમુહસયસહસ્સાઇં ।
ઇક્કિક્કમ્મિ અ જીવો, અણંતખુત્તો સમુપ્પન્નો ॥૧૮॥

અર્થ :- લોકને વિષે જીવ ઉત્પન્ન થવાનાં સ્થાનક ચોરાશી લાખ યોનિ છે. તે એક એક યોનિમાં આ જીવે અનન્તી વાર અવતાર લીધો ! તો પણ હે પ્રાણી ! તે ઉત્પત્તિ સ્થાનમાંથી કંટાળો પામી તું ધર્મકૃત્ય કરવામાં

કેમ ઉદ્યમ કરતો નથી ? ૧૮.

માયા-પિય-બંધૂહિં, સંસારત્થેહિં પૂરિઓ લોઓ ।
બહુજોણિનિવાસીહિં, ન ય તે તાણં ચ સરણં ચ ॥૧૯॥

અર્થ :-હે જીવ! સંસારમાં રહેલા અને ચોરાશી લાખ યોનિમાં નિવાસ કરતા એવા માતાપિતા અને બન્ધુઓ વડે આ ચૌદ રાજલોક ભર્યો છે, પણ તે કોઈ તારું રક્ષણ કરવાને સમર્થ નથી, તેમ શરણ રાખવાને પણ સમર્થ નથી; માટે રક્ષણ કરવાને સમર્થ એવા જિનધર્મનું શરણ લે જેથી આધિ, વ્યાધિ અને ઉપાધિરૂપ દુ:ખથી પરિપૂર્ણ એવા આ સંસારથી મુક્ત થઈ શકે. ૧૯.

જીવો વાહિવિલુત્તો, સફરો ઇવ નિજ્જલે તડફ્ફડઈ।
સયલો વિ જણો પિચ્છઇ, કો સક્કો વેઅણાવિગમે ? ॥૨૦॥

અર્થ :- જ્યારે આ જીવ વ્યાધિથી ગ્રસ્ત થઈ જલ વિનાના માછલાની જેમ તડફડે છે-ટળવળે છે, હાય ! ઓય ! કરે છે, તે વખતે પાસે બેઠેલા સગાંસંબંધીઓ અસહ્ય દુ:ખ દેખે છે છતાં તેમાંનું કોણ વેદના દુર કરવાને સમર્થ થાય છે ? અર્થાત્ કોઈ કાંઈ પણ વેદના નિવારવાને

શક્તિમાન્ થતું નથી, પણ છેવટે અંતસમયે ધર્મનું શરણ બતાવે છે, માટે હે પ્રાણી ! પરિણામે ધર્મનું શરણ તો કરવું જ પડે છે, તો પછી પ્રથમથી જ ધર્મનું શરણ લેવાને શા માટે વિલંબ કરે છે ? ૨૦.

મા જાણસિ જીવ ! તુમં, પુત્ત-કલત્તાઇ મજ્ઝ સુહહેઉ
નિઊણં બંધણમેયં, સંસારે સંસરંતાણં ॥૨૧॥

અર્થ :- હે જીવ ! તું આ સંસારને વિષે એકાંતે દુઃખના હેતુભૂત જે પુત્ર, સ્ત્રી, મિત્રો વગેરેને સુખના હેતરૂપ જાણ નહીં, કારણ કે-સંસારમાં ભ્રમણ કરતા જીવોને એ પુત્ર, સ્ત્રી, મિત્રો વગેરે સગાંસંબંધીઓ આકરા સંસારબંધનનું કારણ થાય છે પણ સંસારમાંથી છોડાવતા નથી. માટે તે સંસારબંધન કરાવનારા સગાં સંબંધીઓમાં મમત્વ ભાવ નહીં રાખતાં કર્મબંધનથી મુક્ત કરનાર એવા ધર્મમાં દૃઢબુદ્ધિ રાખ. ૨૧.

જણણી જાયઇ જાયા, જાયા માયા પિઆ ય પુત્તો અ ।
અણવત્થા સંસારે, કમ્મવસા સવ્વજીવાણં ॥૨૨॥

અર્થ :- આ સંસારમાં કર્મ વશથી જીવોની

અવ્યવસ્થા છે, એટલે એક જ પ્રકારની સ્થિતિ રહેતી નથી. કારણ કે-જે આ ભાવમાં માતા હોય છે તે ભવાન્તરમાં સ્ત્રી પણ થાય છે, વળી જે સ્ત્રી હોય છે તે ભવાન્તરમાં પુત્રરૂપે ઉત્પન્ન થાય છે, આ પ્રમાણે સંસારનું અનિયમિતપણું છે. સર્વ જીવો કર્મને વશ થઈ ભિન્નભિન્નરૂપે અવતાર લે છે, અને મોહાંધ થઈ મારું મારું કરે છે; પણ સમજતા નથી, માટે હે જીવ ! તારી ચલ સ્થિતિનો વિચાર કર, અને સંસારની જૂઠી માયા અને મમત્વ ત્યાગી ધર્મધ્યાન આદર. ૨૨.

ન સા જાઈ ન સા જોણી ન તં ઠાણં ન તં કુલં ।
ન જાયા ન મુઆ જત્થ, સવ્વે જીવા અણંતસો ॥૨૩॥

અર્થ :- ચૌદ રાજલોકમાં એવી કોઈ જાતિ નથી, એવી કોઈ યોનિ નથી, એવું કોઈ સ્થાન નથી, અને એવું કોઈ કુલ નથી કે જ્યાં સર્વ જીવો અનંતીવાર જન્મ્યા નથી; અને અનંતીવાર મૃત્યુ પામ્યા નથી-સર્વ જીવો સર્વસ્થાનકે અનંતવીર જન્મ્યા છે અને મૃત્યુ પામ્યા છે. ૨૩.

તં કિં પિ નત્થિ ઠાણં, લોએ વાલગ્ગકોડિમિત્તં પિ ।
જત્થ ન જીવો બહુસો, સુહ-દુક્ખપરં પરં પત્તા ॥૨૪॥

અર્થ :- લોકને વિષે વાલના અગ્રભાગના અસંખ્યાતમા ભાગ જેટલું પણ એવું કોઈ સ્થાન નથી કે જ્યાં જીવો ઘણીવાર સુખદુઃખની પરંપરાને ન પામ્યા હોય. અર્થાત્ જીવો સર્વ સ્થાનમાં સુખદુઃખની પરંપરા પામ્યા, પણ કર્મક્ષયની પરંપરા પામ્યા નહીં ! ૨૪.

સવ્વાઓ રિદ્ધિઓ, પત્તા સવ્વેવિ સયણસંબંધા ।
સંસારે તા વિરમસુ, તત્તો જઈ મુણસિ અપ્પાણં ॥૨૫॥

અર્થ :- હે જીવ ! સંસારને વિષે અનાદિકાલથી ભ્રમણ કરતાં તેં દેવ અને મનુષ્યાદિની સર્વ સમૃદ્ધિ સંપદા પામી, અને સર્વની સાથે મા, બાપ, બહેન, બન્ધુ, સ્ત્રી વગેરે સમગ્ર પ્રકારનાં સગપણ અનંતીવાર પામ્યો, પણ તેમાં તારી હજુ સુધી સિદ્ધિ થઈ નહીં અને સગપણોમાં મોહ - માયા રાખ નહીં. અને આત્મ સ્વરૂપને જાણવા ઈચ્છતો હોય તો સંસારથી વિરામ પામ-સંસારથી વિરક્ત થા, કે જેથી ભવભ્રમણા ટળી અક્ષયસુખ મળે. ૨૫.

એગો બંધઇ કમ્મં, એગો વહ-બંધ-મરણ-વસણાઇં ।
વિસહઇ ભવમ્મિ ભમડઇ, એગુ ચ્ચિઅ કમ્મવેલવિઓ ॥૨૬॥

અર્થ :- આ જીવ એકલો જ કર્મબંધ કરે છે, વધ, બંધ, મરણ અને આપત્તિ એકલાને જ સહન કરવી પડે છે, પણ જે સ્ત્રી-પુત્રાદિને માટે તે અનેક પ્રકારના પાપારંભ કર્યા તે કોઈ તારી વેદનાનો ભાગ લેવા આવશે નહીં. વલી કર્મથી ઠગાયેલો એવો આ જીવ એકલો જ સંસારમાં ભટક્યા કરે છે, પણ જો વીતરાગના વચન ઉપર શ્રદ્ધા રાખી ધર્મમાં આસક્ત થાય તો સંસારનાં બંધન-છેદનાદિ દુઃખોથી છૂટે. ૨૬.

અન્નો ન કુણઇ અહિઅં, હિઅંપિ અપ્પા કરેઇ ન હુ અન્નો ।
અપ્પકયં સુહ-દુક્ખં ભુંજસિ તા કીસ દીણમુહો ? ॥૨૭॥

અર્થ : હે જીવ ! તું એમ ધારે છે કે-અમુક માણસે મારું બગાડ્યું અને ફલાણાયે સુધાર્યું; એમ ધારી રાગ-દ્વેષ કરે છે. પણ આ જગત્માં તારું કોઈ બગાડનાર યા સુધારનાર નથી, તું પોતે જ તારું હિત યા અહિત કરે છે અને તું પોતે જ સારાં નરસાં કર્મ કરી દુઃખને ભોગવે છે, બીજો કોઈ હિતાહિત કરતો નથી, તો પછી શા માટે દયામણું મુખ

કરે છે? અને બીજાઓના દોષ દેખે છે? ૨૭.

બહુઆરંભવિઢત્તં, વિત્તં વિલસન્તિ જીવ !સયણગણા ।
તજ્જણિયપાવકમ્મં, અણુહવસિ પુણો તુમં ચેવ ॥૨૮॥

અર્થ :- હે જીવ! તેં ખેતી વ્યાપારાદિ અનેક પ્રકારના આરંભ કરી, કૂડકપટ-પ્રપંચાદિ અનેક પ્રકારના અનર્થો કરી, નીચસેવાદિ અનેક પ્રકારનાં અકાર્યો કરી, અને પરદેશભ્રમણાદિ અનેક પ્રકારનાં જોખમ ખેડી, મહાપરિશ્રમે ધન ઉપાર્જન કર્યું; પરંતુ તે ધનને સ્વજન-સગાંસબંધીઓ વિલસે છે-ભોગવે છે, એટલે કે ધનનું ફલ તો તેઓ ભોગવે છે! પણ તે દ્રવ્ય ઉપાર્જન કરતાં બાંધેલા અનેક પ્રકારનાં પાપ કર્મો તો તારેજ ભોગવવાં પડે છે, તેઓ કોઈ ભોગવવા આવતા નથી. માટે હે આત્મન્! કાંઈક સમજ. બીજાઓને માટે પાપના પોટલા બાંધી તું દુખી ન થા, અને ન્યાયથી ધન ઉપાર્જન કરી યથાશક્તિ ધર્મ કાર્યોમાં તેનો વ્યય કર, કે જેથી તારો પરિશ્રમ ફલીભૂત થાય. ૨૮.

અહ દુક્ખિયાઇં તહ ભુક્ખિયાઇં તહ ચિંતિયાઇં ડિંભાઇં ।
તહથોવંપિ ન અપ્પા, વિચિંતિઓ જીવ ! કિં ભણિમો ॥૨૯॥

અર્થ :- હે જીવ ! તેં મૂઢ બની અરે આ મારા બાળક દુઃખીયા છે, ભૂખ્યા છે, વસ્ત્ર રહિત છે ઈત્યાદિ રાત્રિદિવસ ચિન્તવન કર્યું, તેઓને પડતી અગવડો ટાળવા ઈલાજો લીધા; પણ તેં તારા આત્માની થોડી પણ ચિન્તા કરી નહીં કે મેં મારા આત્માનું શું સાર્થક કર્યું ? કેવલ રાત્રિ-દિવસ પરભાવમાંજ મગ્ન રહ્યો, તું મૂઢ બન્યો છે તને કેટલો ઉપદેશ આપીએ ? વધારે શું કહીએ ? ૨૯.

ખણભંગુરં સરીરં, જીવો અન્નો અ સાસયસરુવો ।
કમ્મવસા સંબંધો નિબ્બંધો ઇત્થ કો તુજ્ઝ ॥૩૦॥

અર્થ :- હે જીવ ! આ શરીર ક્ષણભંગુર છે ક્ષણ વિનાશી છે - અશાશ્વતું છે, અને આત્મા તેથી જુદો શાશ્વત સ્વરૂપ છે - અવિનાશી છે. કર્મના વશથી તારો તેની સાથે સંબંધ થયો છે, તો પછી તારાથી વિરુદ્ધ ધર્મવાળા એવા આ શરીરમાં તારી શી મૂર્ચ્છા છે ? શરીર ઉપરથી મમત્વભાવ ત્યાગી આત્મસ્વરૂપમાં રમણ કર. ૩૦.

કહ આયં કહ ચલિયં, તુમંપિ કહ આગઓ કહં ગમિહી ?
અન્નુન્નંપિ ન યાણહ, જીવ ! કુટુંબ કઓ તુજ્ઝ ? ॥૩૧॥

અર્થ :- હે આત્મન્ ! જેના ઉપર તારો ઘણો મોહ છે - ઘણી પ્રીતિ છે તે માત, પિતા, પત્ની, પુત્ર વગેરે કુટુંબ ક્યાંથી આવ્યું ? અને ક્યાં ગયું ? તું પણ કઇ ગતિમાંથી આવ્યો ? અને ક્યાં જઇશ ? આ પ્રમાણે કુટુંબની તને અને તારા કુટુંબને ખબર પણ નથી, તો પછી તારું એ કુટુંબ ક્યાં ? અને તું કુટુંબનો ક્યાંથી ? કે જેથી તું મારું કુટુંબ, મારું કુટુંબ, કરતો ભટકે છે. ૩૧.

ખણભંગુરે સરીરે મણુઅભવે અબ્ભપડલસારિચ્છે ।
સારં ઇત્તિયમેત્તં જં કીરઇ સોહણો ધમ્મો ॥૩૨॥

અર્થ :- આ ક્ષણભંગુર શરીરમાં, અને વાદળાંના ગોટાની જેમ જલ્દી વિનાશ પામતા આ મનુષ્ય ભવમાં સાર માત્ર એટલો જ છે કે-સુંદર અને દોષરહિત વીતરાગ ધર્મનું સેવન કર, તે વિના બીજો કાંઇ આ સંસારમાં સાર નથી. ૩૨.

જમ્મદુક્ખં જરાદુક્ખં, રોગા ય મરણાણિ ય ।
અહો ! દુક્ખો હુ સંસારો, જત્થ કીસન્તિ જંતુણો ॥૩૩॥

અર્થ :- હે જીવ ! આ જગતમાં જન્મનું દુઃખ, ઘડપણનું દુઃખ, અનેક પ્રકારનાં રોગોનાં દુઃખ, તથા અનેક પ્રકારનાં મરણનાં દુઃખ છે. અરે ! આ સંસાર ખરેખર દુઃખમય છે, જેની અંદર પ્રાણીઓ અનેક પ્રકારનાં કલેશો ભોગવી રહ્યા છે. આવા જન્મ-મરણાદિ અનેક પ્રકારનાં દુઃખો અનુભવતા છતાં તેમાં આસક્ત થઇ રહ્યા છે એ મહાઆશ્ચર્ય છે ! ૩૩.

જાવ ન ઇંદિયહાણી, જાવ ન જરરક્ખસી પરિપ્ફુરઈ ।
જાવ ન રોગવિઆરા, જાવ ન મચ્ચૂ સમુલ્લિઅઇ ॥૩૪॥

અર્થ :- હે જીવ ! જ્યાંસુધી ઇન્દ્રિયો ક્ષીણ થઇ નથી, જ્યાંસુધી જરારૂપી રાક્ષસી વ્યાપી નથી, જ્યાં સુધી રોગવિકારો પ્રગટ થયા નથી અને જ્યાં સુધી કાળના પાશમાં સપડાયો નથી ત્યાંસુધીમાં વીતરાગ ધર્મનું સેવન કરી લે-જેમ બને તેમ જલ્દીથી ધર્મસાધના કરી લે. ૩૪.

જહ ગેહમ્મિ પલિત્તે, કૂવં ખણિઉં ન સક્કએ કોઇ ।
તહ સંપત્તે મરણે, ધમ્મો કહ કીરએ ? જીવ ! ॥૩૫॥

અર્થ :- જેમ ઘરમાં ચોતરફથી આગ લાગે ત્યારે

કૂવો ખોદી પાણી કાઢી બળતા ઘરને ઓલવવા કોઈપણ સમર્થ ન થાય અર્થાત્ આગ લાગે ત્યારે કુવો ખોદવો નકામો છે તેમ હે આત્મા તને મરણકાલ પ્રાપ્ત થશે ત્યારે તું ધર્મ સાધન કેવી રીતે કરી શકીશ ? માટે જરા વિચાર કર ! અને વિષય-કષાયથી વિરક્ત થઇ ધર્મનું શરણ કરી લે કે જેથી મરણ સમયે પશ્ચાત્તાપનો વખત ન આવે ! ૩૫.

રુવમસાસયમેયં, વિજ્જુલયાચંચલં જએ જીઅં ।
સંઝાણુરાગસરિસં, ખણરમણીઅં ચ તારુણ્ણં ॥૩૬॥

અર્થ :- હે જીવ ! આ શરીરનું સૌન્દર્ય અસ્થિર છે, જગતમાં જીન્દગી વીજળીના જેવી ચંચળ છે, અને જુવાની સાયંકાલના પંચવર્ણ રંગ જેવી ક્ષણમાત્ર રમણીય છે; માટે તે અસ્થિર અને ચંચળ અને ક્ષણભંગુર ભાવોનો સેવક બનતાં પ્રભુસેવામાં જ ચિત્ત રાખ. ૩૬.

ગયકણ્ણચંચલાઓ, લચ્છીઓ તિઅસચાવસારિચ્છં ।
વિસયસુહંજીવાણં, બુજ્ઝસુ રે જીવ ! મા મુજ્ઝ ॥૩૭॥

અર્થ :- હે આત્મન્ ! લક્ષ્મી હાથીના કાન જેવી ચંચળ છે, અને વિષયસુખ ઇન્દ્રધનુષ્ય જેવું ક્ષણભંગુર છે; માટે જરા જાણ થા-બોધ પામ, મૂર્ખ બની મોહમૂઢ ન થા. ૩૭.

જહ સંઝાએ સઉણા-ણ સંગમો જહ પહે અ પહિઆણં ।
સયણાણં સંજોગો, તહેવ ખણભંગુરો જીવ ! ॥૩૮॥

અર્થ :- હે જીવ ! જેમ અનેક પ્રકારનાં પક્ષીઓ ભિન્ન ભિન્ન દિશાએથી આવીને એકઠાં થાય છે, અને સવાર થતાં પોતપોતાને મનગમતે સ્થળે ચાલ્યા જાય છે, અને થોડો વખત વિશ્રાન્તિ લઇ પોત પોતાને રસ્તે પડે છે. તેમ આ સંસારમાં સગાં-સંબંધીઓનો સંબંધ ક્ષણભંગુર છે, તેઓ પોતપોતાના કર્મને અનુસારે ભિન્ન ભિન્ન ગતિમાંથી આવી એકઠા થયા છે, અને કર્મને અનુસારે સુખ-દુઃખ ભોગવી આયુષ્ય પૂર્ણ થતાં પોતપોતાને યોગ્ય ગતિમાં ચાલ્યા જશે, તો પછી શા માટે તેઓમાં મમત્વ રાખી ધર્મનો સત્ય માર્ગ ભૂલી સંસારમાં બાવરો બની ભટકે છે ? ૩૮.

નિસાવિરામે પરિભાવયામિ, ગેહે પલિત્તે કિમહં સુયામિ ।
ડજ્ઝન્તમપ્પાણમુવક્ખયામિ, જં ધમ્મરહિઓ દિઅહા ગમામિ ॥૩૯॥

અર્થ :- હે જીવ ! તારે પાછલી રાત્રે જાગૃત થઈ નિર્મળ ચિત્તે વિચારવું જોઈએ કે- આ બધા અમૂલ્ય દિવસો ધર્મ વિના ફોગટ કેમ ગુમાવું છું ? અને આ શરીરરૂપી ઘર વૃદ્ધાવસ્થા, અનેક પ્રકારના રોગો અને વ્યાધિરૂપ અગ્નિથી બળવા માંડયું છે; છતાં તેમાં હું કેમ સૂઈ રહ્યો છું ? અને તેમાં બળતા આત્માની શા માટે ઉપેક્ષા કરું છું ? આ પ્રમાણે વિચારી શ્રીવીતરાગ ધર્મનું આચરણ કરી દિવસો સફળ કર, અને પ્રમાદ ત્યાગી આત્મસાધન કરી લે. ૩૯.

જા જા વચ્ચઇ રયણી, ન ય સા પડિનિયત્તઇ ।
અહમ્મં કુણમાણસ્સ, અહલા જન્તિ રાઇઓ ॥૪૦॥

અર્થ :- જે જે રાત્રિ-દિવસ જાય છે તે પાછા આવતા નથી. ધર્મને નહીં કરનાર પ્રાણીના રાત્રિ દિવસો નિષ્ફળ જાય છે. જેટલો સમય ધર્મકરણીમાં જાય છે તેટલોજ સફળ થાય છે માટે હે જીવ ! ધર્મકરણી વિનાના તારા

દિવસો પશુની જેમ નિષ્ફળ જાય છે તેનો વિચાર કર, અને જાગ્યા ત્યારથી સવાર ગણી ધર્મકરણીમાં દત્તચિત્ત થા, કે જેથી દુર્લભ મનુષ્યભવ સાર્થક થાય. ૪૦.

જસ્સડત્થિ મચ્ચુણા સક્ખં, જસ્સ અત્થિ પલાયણં ।
જો જાણે ન મરિસ્સામિ, સો હુ કંખે સુએ સિયા ॥૪૧॥

અર્થ :- જેને મૃત્યુ સાથે ભાઈબન્ધી હોય તે કદાચ એમ વિચારે કે-મૃત્યુને સમજાવીને પણ થોડો વખત રોકી રાખીશ, અને ધર્મસાધન કરી લઈશ, પરન્તુ હે જીવ ! મૃત્યુ તો તારો કટ્ટર દુશ્મન છે, તો પછી કાલે ધર્મ સાધન કરીશં એ પ્રમાણે શા માટે કાલનો ભરોસો રાખી પ્રમાદમાં દિવસો ગુમાવે છે ? કાલ કોણે દીઠી છે ? માટે આજે જ ધર્મ કરવાને ઉદ્યત થા, વળી જેને મૃત્યુ થકી ન્હાસી જવાનું સામર્થ્ય હોય તે કદાચ વિચારે કે પર્વત ગુફામાં અથવા એવા કાળના સપાટામાંથી છટકી જઈશ ! પણ હે આત્મા ! તારી એવી શક્તિ નથી કે તું મૃત્યુથી બચી જાય ક્રૂર કાળ ઓચીંતો છાપો મારશે ત્યારે તું શું કરીશ ? માટે ભવિષ્ય ઉપર આધાર રાખ નહીં,

અને જે ધર્મસાધન કરવાનું છે તે આજે જ કરી લે. વળી એમ જાણતો હોય કે મારે મરવાનું નથી, તો કદાચ એવી ઈચ્છા રાખે કે-આજે નહીં તો કાલે ધર્મસાધન કરીશ તો તે યુક્ત છે, પરંતુ તારે અવશ્ય મરવાનું તો છે જ, તો પછી આગામી કાલ ઉપર શા માટે ભરોંસો રાખે છે ?

કોઈની મૃત્યુ સાથે મિત્રતા નથી, કોઈ મૃત્યુના સપાટામાંથી ન્હાસી શકે તેમ નથી, તેમ દરેકને મરવાનું અવશ્ય છે; તો પછી હે આત્મા ! તું ભવિષ્ય ઉપર ભરોસો રાખ નહીં, જે ધર્મકરણી કરવાની હોય તે પ્રમાદ ત્યાગી આજે જ કરી લે. ૪૧.

દંડકલિઅં કરિત્તા, વચ્ચન્તિ હુ રાઇઓ ય દિવસાય ।
આઉં સંવિલંતા, ગયા વિ ન પુણો નિયત્તન્તિ ॥૪૨॥

અર્થ :- જેમ લોકો ફાળકારૂપે રહેલા સુતરને દંડ ઉપર ચડાવી ઉકેલે છે, તેમ રાત્રિ-દિવસ આયુષ્યરૂપી સુતરને મનુષ્ય ભવાદિ રૂપ દંડ ઉપર ચડાવી ઉકેલી રહ્યા છે-રાત્રિ-દિવસ આયુષ્ય ઓછું થતું જાય છે, અને

ગયેલા રાત્રિ-દિવસ પાછા આવતા નથી. ૪૨.

જહેહ સીહો વ મિયંગહાય, મચ્ચૂ નરંણેઇહુઅંતકાલે । ન તસ્સ ભાયા ન પિયા ન માયા કાલમ્મિ તંમ્મિસહરા ભવન્તિ ॥૪૩॥

અર્થ :- જેમ સિંહ, ટોળામાંથી મૃગલાને પકડી લઈ જાય છે, તેમ અન્તકાળે મૃત્યુ મનુષ્યને પકડી લઈ જાય છે તે વખતે માતાપિતા કે ભાઈ કોઈપણ એક ક્ષણમાત્ર પણ રક્ષણ કરવાને સમર્થ થતું નથી. સહુ કોઈને દેખતાં કાળ લઈ જાય છે, અને સગાંસંબધીઓ બેસી રહે છે; પણ કોઈ મરણસમયે મરણના ભાગી થતા નથી. ૪૩.

જીઅં જલબિંદુસમં, સંપત્તિઓ તરંગલોલાઓ । સુમિણયસમંચ પિમ્મં જં જાણસુ તં કરિજ્જાસુ ॥૪૪॥

અર્થ :- આ જિન્દગી ડાભના અગ્રભાગ ઉપર રહેલા જલના બિન્દુ સમાન અસ્થિર છે. સંપત્તિઓ સમુદ્રના કલ્લોલ જેવી ચંચળ છે, એટલે કે એક ઠેકાણેથી બીજે ઠેકાણે જલ્દી. જતી રહે છે. અને સ્ત્રીપુત્રાદિ ઉપરનો પ્રેમ સ્વપ્ર સમાન છે, એટલે કે ક્ષણ માત્રમાં નાશ પામે છે. હે જીવ ! આ પ્રમાણે જો તું ખરા અંતઃકરણથી જાણતો

હોય તો જાણ્યા પ્રમાણે વર્તન કર-જે કાંઈ ધર્મકરણી કરવી ઘટે તે કર, અને શ્રી જિનેન્દ્રના ધર્મને સાચો જાણી તેને વિષે ઉદ્યમ કર. ૪૪.

સંઝરાગ-જલબુબ્બુઓવમે, જીવિએ ય જલબિંદુચંચલે ।
જુવ્વણે ય નઇવેગસન્નિભે, પાવજીવ ! કિમિયં ન બુજ્ઝસે ? ॥૪૫॥

અર્થ :- સન્ધ્યા સમયના રંગ, જલના પરપોટા અને ડાભ ઉપર રહેલા જલના બિન્દુ સમાન આ જિન્દગી ચંચલ છે-સન્ધ્યા સમયના લાલ-પીળા-લીલા વગેરે રંગો ઘડી, બેઘડીમાં નાશ પામે છે, પાણીના પરપોટા થોડા જ વખતમાં હતા-નહોતા થઈ જાય છે, અને ડાભના અગ્રભાગ ઉપર રહેલું પાણીનું ટીપું થોડીવારમાં જ નાશ પામે છે, તેમ આ જિન્દગી ચંચળ છે, અસ્થિર છે, અને થોડીવારમાં જ નાશ પામે તેવી છે, વળી આ યૌવન નદીના પૂરના વેગ સમાન જતાં વાર ન લાગે તેવું છે. અર્થાત્ ક્ષણિક છે. તો પણ હે પાપી જીવ! આ સર્વ ક્ષણિક જાણવા છતાં કેમ હજુ સુધી સમજતો નથી? ૪૫.

અન્નત્થ સુઆ, અન્નત્થ ગેહિણી પરિઅણોવિ અન્નત્થ ।
ભૂઅબલિવ્વ કુડુંબં, પક્ખિત્તં હયકયન્તેણ ॥૪૬॥

અર્થ :- ભૂત-પ્રેતાદિને નાખેલા બળી-બાકળા જેમ છિન્ન ભિન્ન થઈ જાય છે-ભિન્નભિન્ન વિખરાઈ જાય છે, તેમ ક્રૂર યમદેવે તારા પુત્રોને અન્ય ગતિમાં ફેંકી દીધા, તારી પ્રાણ-પ્રિયાને કોઈ બીજી ગતિમાં મૂકી દીધી, અને તારા કુટુમ્બકબીલાને કોઈ બીજે સ્થળે નાખી દીધા. આ પ્રમાણે યમદેવે બધાને વેર-વિખેર કરી નાખ્યા-ભિન્ન ભિન્ન ગતિમાં ફેંકી દીધા ! અર્થાત્ મંત્ર સાધન કરવાવાળા પુરુષો જેમ બળીબાકળા ભિન્ન ભિન્ન ગતિમાં નાખી દે છે, માટે હે જીવ ! તેઓ ઉપર ખોટો મમત્વભાવ ત્યાગી આત્મસાધન કરવાને ઉદ્યમવંત થા. ૪૬.

જીવેણ ભવે ભવે, મિલ્લિયાઇ દેહાઇ જાઇ સંસારે ।
તાણં ન સાગરેહિં કીરઇ સંખા અણંતેહિં ॥૪૭॥

અર્થ :- આ જીવે સંસારમાં ભવો ભવને વિષે જેટલા દેહ કર્યા તેની જો ગણત્રી કરવા બેસીએ તો અનંતા સાગરોપમ જેટલો કાળ ચાલ્યો જાય તો પણ ગણત્રી કરી શકીએ નહીં ! અર્થાત્ આ જીવે ભવોભવમાં ભટકી-ભટકી અનંતા દેહ કરીને મૂકી દીધા છે, તો પછી હે

આત્મા ! આવા ક્ષણભંગુર અને અશુચિથી ભરેલા શરીર ઉપર શા માટે મૂચ્છા રાખે છે ? હવે તો આવા વિનાશી શરીર ઉપરથી મૂર્ચ્છા ઉતારી અશરીરી થવાને પ્રયત્નશીલ થા. ૪૭.

નયણોદયંપિ તાસિં, સાગરસલિલાઓ બહુયરં હોઇ ।
ગલિયં રુઅમાણીણં માઉણં અન્નમન્નાણં ॥૪૮॥

અર્થ :- હે આત્મા અન્ય અન્ય ભવમાં થયેલી ભિન્ન ભિન્ન માતાઓ, કે જેઓ તારી વિપત્તિ, દુઃખ અને મરણને લીધે રુદન કરતી હતી તે માતાઓના નેત્રના આંસુનું પરિમાણ કરવા બેસીએ તો સમુદ્રના પાણીથી પણ અતિશય અધિક થઇ જાય ! અરે જીવ ! તેં અનંતી માતાઓ કરી, અને તે બધીને રોતી-કકળતી મૂકી આ ભવમાં આવ્યો છે, માટે હવે પરમાર્થનો વિચાર કર, અને ફરીથી માતા ન કરવી પડે, અને જન્મ-જરા તથા મરણના ફેરામાં ભટકવું ન પડે તેને માટે ધર્મકરણીમાં પ્રયત્નશીલ થા. ૪૮.

જં નરએ નેરઇયા, દુહાઇં પાવન્તિ ઘોરણંતાઇ ।
તત્તો અણંતગુણિયં, નિગોઅમજ્ઝે દુહં હોઇ ॥૪૯॥

અર્થ :- નરકમાં નારકી જીવો અનંતા ઘોર દુઃખ પામે છે, તે નરકનાં દુઃખથી પણ અનંતા અધિક દુઃખો નિગોદમાં ભોગવવાં પડે છે, ! નિગોદમાં અનંતા જીવોને રહેવાનું એક જ શરીર હોવાથી ઘણાં સાંકડાં સ્થાનમાં રહી, સંમયે સમયે જન્મ-મરણાદિનાં અનંતા દુઃખો જીવને ભોગવવાં પડે છે. ૪૯.

તમ્મિવિ નિગોઅમજ્ઝે, વસિઓરે જીવ વિવર કમ્મવસા ।
વિસહન્તો તિક્ખદુક્ખં, અણંતપૂગ્ગલપરાવત્તે ॥૫૦॥

અર્થ :- રે જીવ ! આવી ભયંકર નિગોદમાં પણ વિવિધ કર્મને વશ થઈ તું અનંત પુદ્‌ગલપરાવર્ત સુધી ઘોર દુઃખોને સહન કરતો વસ્યો, તે નિગોદનાં અસહ્ય દુઃખો અનંતીવાર ભોગવ્યાં, માટે હવે તેવાં દુઃખો ન ભોગવવાં પડે તે માટે વીતરાગ ધર્મ આરાધવાને તત્પર થા. ૫૦.

નિરહરીઅં કહવિ તત્તો, પત્તો મણુઅત્તણંપિ રે જીવ ।
તત્થવિ જિણવરધમ્મો પત્તો ચિંતામણીસરિચ્છો ॥૫૧॥

પત્તે વિ તમ્મિ રે જીવ ! કુણસિ પમાયં તુમં તયં ચેવ ।
જેણં ભવંધકૂવે, પુણો વિ પડિઓ દુહં લહસિ ॥૫૨॥

અર્થ :- હે જીવ ! તું અનેક પ્રકારની અકામ નિર્જરાએ કરીને, તથા નિગોદની ભવસ્થિતિ પૂરી કરીને મહાકષ્ટે ભાગ્યયોગે અતિ દુર્લભ એવો મનુષ્ય ભવ પામ્યો, અને તેમાં પણ ચિન્તામણિ રત્ન સમાન મનોવાંછિત સુખ આપનાર શ્રી જિનેન્દ્ર ધર્મ પામ્યો. આવો ચિન્તામણિ તુલ્ય ધર્મ પ્રાપ્ત કરીને પણ જો તું પ્રમાદ કરે છે તો ફરીથી ભવરૂપી અન્ધ કૂવામાં પડી જન્મ-મરણાદિ ઘોર દુઃખ પામીશ-ફરીથી મનુષ્ય ભવ, અને તેમાં પણ જિનધર્મની પ્રાપ્તિ અતિ દુર્લભ છે; માટે હે આત્મા ! નિદ્રા-વિકથાદિ પ્રમાદ ત્યાગી ધર્મકરણીમાં ઉદ્યમશીલ થા. ૫૧-૫૨.

ઉવલદ્ધો જિણધમ્મો, ન ય અણુચિણ્ણો પમાયદોસે ।
હા જીવ ! અપ્પવેરિસુબહું પરઓ વિસૂરિહિસિ ॥૫૩॥

અર્થ :- હે જીવ ! તું મહા ભાગ્યયોગે જિનધર્મને પામ્યો છતાં પ્રમાદદોષથી તેં આચર્યો નહીં જેથી ખરેખર ખેદ થાય છે. અરે આત્મવૈરી ! રત્ન સમાન ધર્મ પામવા છતાં ફક્ત પ્રમાદ દોષથી નહીં આચરવાથી તને પરલોકમાં ઘણાં દુઃખ સહન કરવાં પડશે, અને તે

વખતે તું ખેદ કરીશ માટે હવેથી પણ જાગ્યા ત્યાંથી સવાર ગણી, આત્માનો કટ્ટર શત્રુ જે પ્રમાદ છે તેને ત્યાગી, અપ્રમાદપણે ધર્મ કર. ૫૩.

સોઅન્તિ તે વરાયા, પચ્છા સમુવટ્ઠિયંમિ મરણમ્મિં ।
પાવપણાચવસેણં, ન સંચિયો જેહિં જિણધમ્મો ॥૫૪॥

અર્થ :- જેઓએ મદ, વિષય, કષાય, નિદ્રા અને વિકથારૂપ મહા દુષ્ટ પ્રમાદને આધીન થઈ, જિનધર્મ આદર્યો નથી તે બાપડાં રાંક જીવો પછી થી મરણ આવી પહોંચતાં પશ્ચાત્તાપ કરે છે કે- અરે રે ! અમે કાંઈ ધર્મ સાધન કરી શક્યા નહીં, હવે પરલોકમાં શી ગતિ થશે ? ધર્મ કર્યા વિના પરલોકમાં ક્યાંથી સુખી થઈશું ? ત્યાં અતિ ભયંકર દુઃખો ભોગવવાં પડશે. અરે રે ! હવે શું કરવું ? ઈત્યાદિ ઘણો જ શોક કરે છે, માટે હે જીવ ! તું અત્યારથી જ ધર્મકરણી કરી લે, કે જેથી મરણસમયે પશ્ચાત્તાપ કરવો ન પડે અને પરલોકમાં કારમા દુઃખો સહન કરવાં ન પડે. ૫૪.

ધી ધી ધો !!! સંસારે દેવો મરિઉણ જં તિરી હોઇ ।
મરિઉણ રાયરાયા, પરિપચ્ચઇ નિરયજાલાહિં ॥૫૫॥

અર્થ :- જે સંસારમાં મહાસમૃદ્ધિવંત અને અપ્સરાઓના વિલાસોવડે સુખમાં મગ્ન થયેલો દેવ જેવો ઉત્તમ જીવ પણ મરીને તિર્યંચ થાય છે. વલી જે સંસારમાં છ ખંડનો ભોક્તા, ચોસઠ હજાર સુંદરીઓનો સ્વામી, તથા જેની ચોસઠ હજાર યક્ષો અને બત્રીસ હજાર મુકુટબદ્ધ રાજાઓ રાત્રિ-દિવસ સેવા કરી રહ્યા છે, એવો રાજાધિરાજ-મહારાજા ચક્રવર્તી પણ મરીને નરકની જ્વાલાવડે પકવાય છે, અને પરમાધામીઓએ કરેલી ભયંકર વેદનાઓને સહન કરે છે ! એવા આ સંસારને ધિક્કાર હો ! ધિક્કાર હો !!! ૫૫.

જાઇ અણાહો જીવો, દુમસ્સ પુપ્ફં વ કમ્મવાયહઓ ।
ધણ-ધન્ના-હરણાઇં, ઘર-સયણ-કુડુંબ મિલ્લેવિ ॥૫૬॥

અર્થ :- જેમ પવનના ઝપાટાથી વૃક્ષનું પુષ્પ ખરી પડે છે, તેમ કર્મરૂપી પવનને પરાધીન થયેલો આ બીચારો અનાથ જીવ પોતે મેળવેલાં ધનધાન્ય, ઘરેણાં, ઘર, સગા-વહાલાં અને કુટુંબને પડતા મેલી ચાલ્યો જાય છે માટે હે આત્મન્ ! તું કર્મરૂપી પવનને આધીન છે, તેનો ઝપાટો

લાગતાં તારે બધું છોડી ચાલ્યાં જવું પડશે, તે વખતે તારી સાથે કાંઈ પણ આવનાર નથી માટે પરિણામે જે વસ્તુ તારી સાથે આવનાર નથી તેના ઉપરથી મોહ ત્યાગી, પરભવમાં પણ સાથે આવી સુખ કરનાર જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્રનું આરાધન કર. ૫૬.

વસિયં ગિરીસુ વસિયં, દરીસુ વસિયં સમુદ્દમજ્ઝંમ્મિ ।
રુક્ખગ્ગેસુ ય વસિયં, સંસાર સંસરંતેણં ॥૫૭॥

અર્થ :- હે આત્મન્ ! સંસારમાં પરિભ્રમણ કરતા તેં કેટલીક વાર પર્વતોમાં નિવાસ કર્યો, કેટલીએક વાર વૃક્ષોના અગ્ર ભાગમાં પક્ષીરૂપે નિવાસ કર્યો, આવી રીતે તારે અનેક સ્થળે ભિન્ન ભિન્ન સ્વરૂપે નિવાસ કરવો પડ્યો ! તારે નિવાસ કરવાને કોઈપણ એક સ્થાન નથી, તો પછી મારું મારું કરી શા માટે મિથ્યાભિમાન કરે છે? આયુષ્ય પૂરું થતાં કર્મને અનુસારે તારે નિવાસસ્થાન બદલવું જ પડશે માટે મમત્વભાવ ત્યાગી સમભાવમાં લીન થા, કે જેથી અક્ષય અને નહીં બદલવું પડે તેવું સ્થાન મળે. ૫૭.

દેવો નેરઇઓત્તિ ય, કીડ પયંગુત્તિ માણુસો એસો ।
રુવસ્સી ય વિરુવો, સુહભાગી દુક્ખભાગી ય ॥૫૮॥

અર્થ :- આ જીવ કોઈ વખત દેવ થયો, કોઈ વખત નારકી થયો, કોઈ વખત તિર્યંચગતિમાં કીટ-પતંગ થયો, જ્યારે કોઈ વખત મનુષ્ય બન્યો. વળી કોઈ વખત સ્વરૂપવાન થયો, અને કોઈ વખત કુરૂપી થયો વળી કોઈ વખત સુખીયો, ને કોઈ વખત દુઃખી થઈ ઉદાસીન બન્યો. આવી રીતે આ સંસારરૂપ નાટકશાળામાં નાટકીયાની પેઠે ભિન્ન ભિન્ન વેશમાં ઉતરી ભિન્ન ભિન્ન ભાવ ધારણ કર્યા, પણ હજુ સુધી અવિનાશી અને સ્થિર આત્મરૂપ પામ્યો નહીં. માટે હે આત્મા ! એ સર્વ વેશ અને ભાવોને વિનશ્વર અને અસત્ય જાણી શુદ્ધ આત્મરમણ પામવાને રાગ-દ્વેષની પરિણતિ દૂર કર કે જેથી તેવા વેષ ધારણ કરી કલુષિત થવું ન પડે. ૫૮.

રાઉત્તિ ય દમગુત્તિ ય, એસ સવા ગુત્તિ એસ વેયવિઊ ।
સામી દાસો પુજ્જો, ખલોત્તિ અધણો ધણવઇત્તિ ॥૫૯॥
નવિ ઇત્થ કોવિ નિયમો, સકમ્મ વિણિવિટ્ઠસરિસકયચિટ્ઠો ।
અન્નુન્નરુવ - વેસો, નડુવ્વ પરિઅત્તએ જીવો ॥૬૦॥

અર્થ :- આ જીવ કોઈ વખત રાજા થયો, જ્યારે કોઈ વખત ભીખારી બની ઉદરપૂર્તિ માટે ઘેરઘેર ભટક્યો, કોઈ વખત મહાક્રૂર ચંડાલ થયો, જ્યારે કોઈ વખત વેદનો જાણકાર મહાધુરંધર વિદ્વાન બન્યો, કોઈ વખત હજારો મનુષ્યોનો સ્વામી થયો. જ્યારે કોઈ વખત સેવક બની પરાધીન થયો, કોઈ વખત જગત્‌ને વંદનીય થયો, જ્યારે કોઈ વખત મહા નીચ દુર્જન બની જગતને ધિક્કારવા યોગ્ય બન્યો. કોઈ વખત નિર્ધન મહાદરિદ્રી થયો અને પોતાની આજીવિકાને માટે પણ વિચાર થઈ પડ્યો; જ્યારે કોઈ વખત કુબેર ભંડારી જેવો બેસુમાર ધનનો સ્વામી થયો. ૫૯. આવી રીતે આ જીવને કોઈ પણ નિયમ જ નથી, કારણ કે સંસારરૂપી રંગભૂમિમાં પોતાના કર્મને અનુસારે ભિન્નભિન્ન રૂપ અને વેષને ધારણ કરી આ જીવ ભિન્ન ભિન્ન ચેષ્ટા કરતો ભટક્યા કરે છે માટે હે આત્મા હવે ! ચેત, તેં કર્મને આધીન થઈ આ સંસારરૂપી નાટકમાં ઘણા રૂપ, વેશ અને ચેષ્ટાઓ કરી, પણ હજુસુધી તારી સિદ્ધિ થઈ નહીં, તો હવે તારી

ગાઢ નિદ્રામાંથી જાગૃત થા, અને જે ક્રૂર કર્મો તને નચાવી રહ્યા છે તેઓનો ક્ષય કરવાને કર્મરહિત શ્રીવીતરાગનું રટન કર. ૬૦.

નરએસુ વેઅણાઓ, અણોવમાઓ અસાયબહુલાઓ ।
રે જીવ ! તએ પત્તા, અણંતખુત્તો બહુવિહાઓ ॥૬૧॥

અર્થ :- હે જીવ તેં સાતે નરકોમાં, જેની ઉપમા નથી એવી દુઃખથી ભરપૂર ઘણા પ્રકારની વેદનાઓ અનંતી વાર ભોગવી, તો પણ હજુ સુધી તારી શુદ્ધિ ઠેકાણે આવી નહીં, માટે હે મંદમતે ! હવે પાપ કરતાં ડર રાખ કારણ કે તે પાપનાં ફળ તારે જ ભોગવવાં પડશે. ૬૧.

દેવત્તે મણુઅત્તે, પરાભિઓગત્તણં ઉવગએણં ।
ભીસણદુહં બહુવિહં, અણંતખુત્તેસમણુભૂઅં ॥૬૨॥
તિરિયગહં અણુપત્તો ભીમમહાવેઅણા અણેગવિહા ।
જમ્મણ-મરણડરહટ્ટે, અણંતખુત્તો પરિબ્ભમિઓ ॥૬૩॥

અર્થ :- હે જીવ ! તેં દેવભવને વિષે તથા મનુષ્યભવને વિષે પરતંત્રતાના પાશમાં સપડાઇ ભયંકર ઘણા પ્રકારનું દુઃખ અનન્તી વાર અનુભવ્યું. ૬૨

વળી તું તિર્યંચ ગતિમાં ઉત્પન્ન થયો ત્યાં અનેક પ્રકારની ભયંકર મહાવેદનાઓ ભોગવી. આવી રીતે ચારે ગતિમાં જન્મ અને મરણરૂપી રેંટને વિષે અનંતી વાર ભટક્યો. આ જગતમાં એવું કોઈ દુઃખ નથી કે જે દુઃખ તેં સહન કર્યું ન હોય. આવી રીતે અનંત વાર ઘોર મહાભયાનક દુઃખ તેં સહન કર્યા! માટે હવે ધર્મસાધન કર કે જેથી તેવાં દુઃખ ભોગવવાં ન પડે. ૬૩.

જાવન્તિ કેવિ દુક્ખા, સારિરા માણસા ય સંસારે ।
પત્તો અણંતખુત્તો, જીવો સંસારકંતારે ॥૬૪॥

અર્થ :- જીવે આ સંસારરૂપી અટવીમાં પરિભ્રમણ કરતાં જેટલા કોઈ રોગ વગેરે શારીરિક દુઃખો છે, અને જેટલાં ઈષ્ટ વિયોગાદિ માનસિક દુઃખો છે, તે સર્વ અનંતીવાર ભોગવ્યા છે. ૬૪.

તણ્હા અણંતખુત્તો, સંસારે તારિસીયા તુમં આસી ।
જં પસમેઉં સવ્વો-દહીણમુદયં ન તીરિજ્જા ॥૬૫॥
આસી અણંતખુત્તો, સંસારે તે છુહાવિ તારિસીયા ।
જં પસમેઉં સવ્વો, પુગ્ગલકાઓ વિ ન તીરિજ્જા ॥૬૬॥

અર્થ :- હે જીવ ! તને નરકભવરૂપ સંસારને વિષે અનંતીવાર એવી તીવ્ર તૃષાનાં દુઃખ ભોગવવાં પડ્યાં છે કે જે તૃષાને છીપાવવાને સઘળા સમુદ્રનું જલ પણ સમર્થ ન થાય. અહો ! તું પરાધીન હતો ત્યારે તારે કેવી તૃષાને સહન કરવી પડી ? જ્યારે અહીં સ્વતંત્રપણે ધર્મનિમિત્તે તારા પોતાના હિતને માટે ચોવિહારો ઉપવાસ, છઠ્ઠ-અઠ્ઠમ, અથવા છેવટે રાત્રિનોજ ચોવિહાર કરવાનો ગુરુમહારાજ ઉપદેશ આપે છે ત્યારે તને વિચાર થાય છે ! ૬૫. વળી નરકભવને વિષે અનંતીવાર એવી તીવ્ર ક્ષુધાની વેદનાઓ ભોગવવી પડી, કે જે ક્ષુધાને શાન્ત કરવાને જગત્‌ના સર્વ પુદ્‌ગલો પણ સમર્થ ન થાય, આવી વાત સાંભળતા કંપારી છૂટે એવી અવર્ણનીય ક્ષુધાની વેદનાઓ તેં પરવશપણે અનંતીવાર અનુભવી, જ્યારે અહીં સ્વાધીનપણામાં ધર્મનિમિત્તે-આત્માના કલ્યાણને માટે ઉંપવાસ અથવા એકાસણું કરવાને પણ લાંબો વિચાર કરવો પડે છે ! આત્મન્ ! નરકને વિષે આવી-આવી અસહ્ય તૃષા અને ક્ષુધાની વેદનાઓ પરાધીનપણે તારે સહન કરવી પડી જે સહન કરવા છતાં તારી સિદ્ધિ થઇ નહીં.

પણ અત્યારે તું મનુષ્યભવ પામ્યો છે, સારાસારનો વિચાર કરી શકે છે; તો હવે પણ રસનેન્દ્રિયને વશ થઇ. આવેલા અવસરને ચૂકે તો તારા જેવો મૂર્ખ કોણ? માટે સ્વાધીનપણામાં જ તપસ્યાદિ કરી આત્માના સહજ ગુણો પ્રગટાવ, કે જેથી ભયંકર નારકીની વેદનાઓ ભોગવવાનો વખત ન આવે. ૬૬.

કાઊણમણેગાઇં, જમ્મ-મરણપરિયટ્ટણ સયાઇં ।
દુક્ખેણ માણુસત્તં, જઇ લહઇ જહિચ્છયં જીવો ॥૬૭॥
તં તહ દુલ્લહલંભં, વિજ્જુલ્લયાચંચલં ચ મણુઅત્તં ।
ધમ્મમ્મિ જો વિસીયઇ, સો કાઉરિસો ન સપ્પુરિસો ॥૬૮॥

અર્થ :- જીવ અનેક સેંકડો જન્મ અને મરણના પરાવર્તનના ઘણા દુઃખો ભોગવીને મહાકષ્ટે પોતાને ઇષ્ટ એવું મનુષ્યપણું પામ્યો છે ૬૭. આવા દસ દૃષ્ટાન્તે દુર્લભ અને વીજળીના ઝબકારા જેવો ચંચલ મનુષ્યભવ પામીને પણ જે કોઈ ધર્મકૃત્યમાં પ્રમાદ કરે તે કાયર પુરુષ સમજવો, તે સત્પુરુષોની પંક્તિમાં ગણવા લાયક થતો નથી માટે હે જીવ ! તું મહાકાષ્ટે પૂર્ણ પુણ્યોદયે મનુષ્યભવ પામ્યો છે, તો તેને સાર્થક કર. ૬૮.

માણુસ્સજમ્મે તડિ લદ્ધિયંમ્મિ, જિણિંદધમ્મો ન કઓ ય જેણં ।
તુટ્ટેગુણે જહ ધાણુક્કએણં, હત્થા મલેવ્વાય અવસ્સ તેણં ॥૬૯॥

અર્થ :- અનંતા ભવરૂપ સમુદ્રમાં ભટકતાં ભટકતાં કાંઠારૂપ મનુષ્યજન્મ પ્રાપ્ત કરવા છતાં જેણે જિનેન્દ્રપ્રરૂપિત ધર્મ કર્યો નહીં તેને, જેમ ધનુષ્યની દોરી તૂટતાં ધનુધારી પુરુષને હાથ ઘસવા પડે છે તેમ અવશ્ય હાથ ઘસવા પડે છે - પશ્ચાત્તાપ કરવો પડે છે, માટે હે આત્મન્ ! તને ધર્મ કરવાને મનુષ્યભવાદિ સામગ્રીઓ મળી છે, છતાં જો પ્રમાદ કરી તેઓનો ઉપયોગ નહીં કરે, અને નિરર્થક દિવસો ગુમાવીશ, તો મરણસમયે અતિશય પશ્ચાત્તાપ થશે. ૬૯

રે જીવ ! નિસુણિ ચંચલસહાવ, મિલ્લેવિ ણુ સયલવિ બજ્ઝભાવ ।
નમભેયપરિગ્ગહવિવિહજાલ, સંસારિ અત્થિ સહુ ઇંદયાલ ॥૭૦॥

અર્થ :- અરે જીવ ! હિતકર વાક્ય સાંભળ- આ સર્વ ધન્ય ધાન્યાદિ નવ પ્રકારના પરિગ્રહનો સમૂહ છે તે તારા આત્મગુણથી બાહ્ય ભાવ છે, તારા પોતાના ગુણ તો જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર છે. વળી આ નવ પ્રકારનો પરિગ્રહ ચંચળ સ્વભાવી છે-ક્ષણવિનાશી છે,

સંસારમાં સર્વ ઈન્દ્રજાલ સમાન છે-પરમાર્થે જોતાં અસાર છે, વળી પરિગ્રહ છોડીને તારે અવશ્ય પરલોકમાં જવું જ પડશે, તો પછી અત્યારથી જ આ સર્વ ચંચળ સ્વભાવી બાહ્યભાવ ઉપરથી મોહ ત્યાગી અચલ સ્વભાવી તારા આત્મધર્મનો શા માટે આદર નથી કરતો ? ૭૦.

પિય-પુત્ત-મિત્ત-ઘર-ઘરણિ-જાય, ઇહલોઇય સવ્વ નિયસુહસહાય ।
નવિ અત્થિં કોઇ તુહ સરણિ મુક્ખ!ઇક્કલ્લુસહસિતિરિ-નિરયદુક્ખા ॥૭૧॥

અર્થ :- રે મૂર્ખ આત્મન્ ! આ લોકમાં તને અતિશય વહાલા એવા પિતા, પુત્ર, મિત્ર, સ્ત્રી તથા ઘરના માણસો વગેરે પોતાનો જ સ્વાર્થ તાકતા ફરે છે, તે કોઈ તારું શરણ નથી, તેઓને માટે કૂડ-કપટ કરી તારે એકલાને જ તિર્યંચ અને નરકગતિનાં દુઃખો સહન કરવાં પડશે; અને તે મહાભયંકર દુઃખ વખતે કોઈ તારું રક્ષણ કરવા આવશે નહીં; માટે હે મૂઢ ! હજુ કાંઈક વિચાર, અને આશ્રવભાવમાંથી નિવૃત્ત થઈ, સંવરભાવમાં પરિણત થા, જેથી પરલોક સુધરે. ૭૧.

કુસગ્ગે જહ ઓસબિંદુએ, થોવં ચિટ્ઠઇ લંબમાણએ ।
એવં મણુઆણ જીવિયં, સમયં ગોયમ ! મા પમાયએ ॥૭૨॥

અર્થ :- પ્રભુ શ્રી મહાવીર, ગૌતમસ્વામીને ઉપદેશે છે કે - હે ગૌતમ, જેમ ડાભના અગ્રભાગ ઉપર લટકી રહેલું ઝાકળનું ટીપું થોડો જ સમય રહે છે-જોતજોતામાં નીચે પડી જાય છે, તેમ મનુષ્યોનું જીવિત પણ જલદી નાશ પામે તેવું છે માટે એક સમય પણ પ્રમાદ કરીશ નહીં-ધર્મને વિષે નિરંતર ઉદ્યમ કર. ૭૨.

સંબુજ્ઝહ કિં ન બુજ્ઝહ, સંબોહિ ખલુ પિચ્ચ દુલ્લહા ।
નો હૂવણમન્તિ રાઇઓ, નો સુલહં પુણરવિ જીવિયં ॥૭૩॥

અર્થ :- હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! તમે બુઝો-સમ્યક્ત્વ રત્ન મેળવવાને ઉદ્યમ કરો, આવો અવસર ફરી-ફરીને મળવો મુશ્કેલ છે. સમગ્ર પ્રકારની ધર્મસામગ્રી મળવા છતાં હજુ કેમ પ્રતિબોધ પામતા નથી ? કારણ કે, જેમણે ધર્મકૃત્ય કર્યું નહીં તેમને પરલોકમાં સમ્યક્ત્વ મળવું દુર્લભ છે. ગયેલા રાત્રિ-દિવસો પાછા આવતા નથી, અને ધર્મ સાધન કરવાને યોગ્ય જીવિત પાછું મળવું સુલભ નથી, માટે ધર્મસામગ્રી પામી પ્રમાદ ન કરો. ૭૩.

ડહરા વુડ્ઢા ય પાસહ, ગબ્ભત્થાવિ ચયન્તિ માણવા ।
સેણે જહ વટ્ટયં હરે, એવમાઉક્ખયમ્મિ તુટ્ટઇ ॥૭૪॥

અર્થ :- હે પ્રાણીઓ ! તમે જુઓ, કેટલાક મનુષ્યો ગર્ભમાં જ મરણ પામે છે ! કેટલાક બાલ્યાવસ્થામાં જ મૃત્યુને શરણ થાય છે, કેટલાક યુવાવસ્થામાં વહાલા સ્ત્રી-પુત્રાદિને મૂકી મરી જાય છે, જ્યારે કેટલાએક વૃદ્ધાવસ્થાના દુઃખ ભોગવી-ભોગવી પણ ઘસતા મરણને આધીન થાય છે. આવી રીતે જેમ બાજ પક્ષી, તેતરને ઓચિંતો ઝાલી લે છે, તેમ આયુષ્ય ક્ષય થતાં યમદેવ જીવિતને કહે છે, માટે ક્ષણ માત્ર પણ જીવિતનો વિશ્વાસ નહીં રાખી, ધર્મસાધન કરવાને સાવધાન થાઓ. ૭૪.

તિહુયણજણં મરન્તં, દટ્ઠૂણ નયન્તિ જે ન અપ્પાણં ।
વિરમન્તિ ન પાવાઓ, ધી ધી ! ધિટ્ઠત્તણં તાણં ॥૭૫॥

અર્થ :- જેઓ ત્રણે ભુવનના પ્રાણીઓને દેખતા છતાં પોતાના આત્માને ધર્મને વિષે જોડતા નથી, અને પાપથકી વિરામ પામતા નથી, એવા નિર્લજ્જ પુરુષની ધિટ્ઠાઈને ધિક્કાર હો ! ધિક્કાર હો ! ૭૫.

મા મા જંપહ બહુયં, જે બદ્ધા ચિક્કણેહિ કમ્મેહિં ।
સવ્વેસિં તેસિ જાયઇ, હિઓવએસો મહાદોસો ॥૭૬॥

અર્થ :- અયોગ્ય શિષ્યો ઉપર કૃપાસાગર ગુરુમહારાજને કરુણા આવવાથી વારંવાર ઉપદેશ આપતા જોઈ, તે ગુરુ મહારાજ પ્રતિ યોગ્ય અને વિનયી શિષ્યો કહે છે-પ્રભો ! કૃપાનિધાન ! જેઓએ ઘણાં ચીકણાં અને નિકાચિત કર્મો બાંધ્યા છે, જેઓ મગશેળીયા પત્થરની જેમ નહીં પીગળે એવા કઠણ હૃદયવાળા છે, એવા આ અયોગ્ય પ્રાણીઓને બહુ ઉપદેશ ન આપો, ન આપો કારણ કે-તેઓને આપ ગમે તેટલો પ્રતિબોધ આપશો છતાં તેઓ પ્રતિબોધ પામવાના નથી, એટલું જ નહીં પણ, સર્પને જેમ જેમ દૂધ પાઈએ તેમ તેમ ઝેર વધે છે તેમ અયોગ્ય પ્રાણીઓને હિતોપદેશ કેવળ મહાદ્વેષની જ વૃદ્ધિ કરે છે, માટે તેવા અયોગ્ય જીવોને ઉપદેશ આપવો વ્યર્થ છે. ૭૬.

કુણસિ,મમત્તં ધણં-સયણ-વિહવપમુહેસુ અણંતદુક્ખેસુ ॥૭૭॥
સિઢિલેસિ આયરં પુણ, અણંતસુક્ખમ્મિ મુક્ખમ્મિ ॥

અર્થ :- હે જીવ ! અનંતા દુઃખના હેતભૂત ધન, સ્ત્રી પુત્રાદિ સ્વજન અને વૈભવ વગેરેને વિષે તું મમત્વભાવ રાખે છે, જ્યારે અનંતું સુખ જેમાં છે એવા મહાદુર્લભ મોક્ષને વિષે આદર ઓછો કરે છે ! એવો કોણ મૂર્ખ હોય કે જે દુઃખ આપનાર પદાર્થોમાં આસકિત રાખે ? અને સુખ આપનારા પદાર્થોમાં ઉપેક્ષા રાખે ? પણ આત્મન્ ! તેં તો તેમજ કર્યું માટે હજુ તારા અનાદિકાળના ભ્રમને દૂર કર, અને સુખી થવા ઈચ્છતો હોય તો બાહ્યભાવ ઉપરના મમત્વને ત્યાગી મોક્ષમાં આદર રાખ-મોક્ષને માટે પ્રયત્ન કર. ૭૭

સંસારો દુહહેઊ, દુક્ખફલો દુસહદુક્ખરુવો ય ।
ન ચયન્તિ તંપિ જીવા, અઇબદ્ધા નેહનિઅલેહિં ॥૭૮॥

અર્થ :- આ સંસાર દુઃખનું કારણ છે, દુઃખરૂપી ફળને આપનારો છે, અને અસહ્ય ઘોર દુઃખસ્વરૂપ છે. આવા મહા ભયંકર સંસારનો પણ સ્નેહરૂપી બેડીથી અતિશય બંધાયેલા જીવો ત્યાગ કરતા નથી ! જીવો સંસારને દુઃખમય જાણે છે, છતાં રાગ બંધનથી જકડાયેલા તેનો

ત્યાગ કરી શક્તા નથી માટે હે જીવ ! રાગબંધનને દૂર કરવા ઉદ્યમવંત થા, કે જેથી આવા દુઃખમય સંસારથી તારો છૂટકારો થાય. ૭૮

નિયકમ્મપવણચલિઓ, જીવો સંસારકાણણે ઘોરે ।
કા કા વિડંબણાઓ, ન પાવએ દુસહદુક્ખાઓ ? ॥૭૯॥

અર્થ :- પોતાના કર્મરૂપી પવનને પરાધીન થઈ પતિત થયેલો અસહ્ય દુઃખોથી ભરપૂર કઈ કઈ વિડંબનાઓ પામતો નથી ? અર્થાત્ સર્વ વિડંબનાઓ પામે છે. હે આત્મા ! તેં કર્મને વશ થઈ અસહ્ય દુઃખો સહન કર્યા, અને વિવિધ પ્રકારની વિડંબનાઓ સહી, તેના આગળ ધર્મકૃત્ય કરતાં થતું ઘણું જ અલ્પ દુઃખ શા હિસાબમાં છે ? કે જેથી અનંતું અને અક્ષય સુખ મળે તેમ છે માટે ધર્મ સંચય કરવામાં પ્રમાદી ન થા. ૭૯.

સિસિરમ્મિ સીયલાનિલલહરિસહસ્સેહિ ભિન્નઘણદેહો।
તિરિયત્તણમ્મિડરણ્ણે, અણંતસો નિહણમણુપત્તો ॥૮૦॥

અર્થ :- હે જીવ ! તું તિર્યંચ ભવમાં હતો, કે જે વખતે તારું શરીર મજબૂત હતું તો પણ અટવીમાં

શીયાળાની સખ્ત ઠંડીમાં હિમ પડવાથી તારો દેહ ફાટી ગયો-ભેદાઈ ગયો ! અને પોષ મહિનાની કડકડતી ટાઢથી અટવીમાં અનન્તીવાર મરણને શરણ થયો, તે દુઃખ સંભાર. ૮૦.

ગિમ્હાયવસંતત્તો-રણ્ણે છુહિઓ પિવાસિઓ બહુસો ।
સંપત્તો તિરિયભવે, મરણદુહં બહુ વિસૂરન્તો ॥૮૧॥

અંર્થ :- વળી રે આત્મા ! તું તિર્યંચ ભવમાં ઘોર જંગલને વિષે ઉનાળાના આકરા તાપથી તપ્ત થઈ-વિહ્વલ બની ભૂખ્યોતરસ્યો ઘણો જ ખેદ પામતો મરણ દુઃખ પામ્યો ! ૮૧.

વાસાસુડરણ્ણમજ્ઝે, ગિરિનિજ્ઝરણોદગેહિ વજ્જન્તો ।
સીયાનિલડજ્જવિઓ, મઓસિ તિરિયત્તણે બહુસો ॥૮૨॥

અર્થ :- વળી હે ચેતન ! તું વર્ષા ઋતુમાં તિર્યંચ ભવમાં ભયાનક અરણ્યને વિષે પર્વતોના ધોધમાર પાણીમાં તણાતો અથડાતો બૂડતો અને ઠંડા પવનથી જકડાઈ ગયેલો ઘણી વખત મૃત્યુ પામ્યો. ! ૮૨.

એવં તિરિયભવેસુ કીસન્તો દુક્ખસયસહસ્સેહિં ।
વસિયો અણંતોખુત્તો, જીવો ભીસણભવારણ્ણે ॥૮૩॥

અર્થ :- આવી રીતે અતિ ભયાનક ભવરૂપી અરણ્યમાં તિર્યંચ ભવોને વિષે અસહ્ય લાખો દુ:ખો ભોગવી કલેશ પામતો આ જીવ અનંતીવાર વસ્યો. શિયાલામાં જંગલને વિષે અસહ્ય ઠંડીથી અનંતીવાર મૃત્યુને શરણ થયો! ઉનાળાના આકરા તાપથી તપ્ત થઈ ભૂખ્યોતરસ્યો મરી ગયો ! અને વરસાદની ઋતુમાં પાણીમાં તણાતો અથડાતો પ્રાણ રહિત થયો ! આવાં દુ:ખો અનંતીવાર સહન કરવા છતાં તે કષ્ટોને આજ તું કેમ વિસરી જાય છે ? ૮૩.

દુટ્ઠકમ્મપલયા-નિલપેરિઓ ભીસણમ્મિ ભવરણ્ણે ।
હિંડન્તો નરએસુ વિ, અણંતસો જીવ ! પત્તો સિ ॥૮૪॥

અર્થ :- હે આત્મન્ ! પ્રલયકાળના પવન જેવા ભયંકર એવા આઠ કર્મે કરી ઘોર એવા આ ભવરૂપી અરણ્યામાં ભટકતાં ભટકતાં તું નરકગતિમાં પણ અસહ્ય દુ:ખો અનંતીવાર પામ્યો છે-દુ:ખ ભોગવવામાં કાંઈ ખામી રાખી નથી, તો પણ હજુ તેવાં જ દુ:ખો ભોગવવાં પડે તેવા પાપમય કર્મો કરે છે ! અરે ! કાંઈક સમજ,

બુદ્ધિ ઠેકાણે લાવ, અને હવે પછી તેવાં દુઃખો ભોગવવાં ન પડે તેને માટે પ્રયત્નશીલ થા. ૮૪.

સત્તસુ નરયમહીસું, વજ્જાનલદાહ-સીયવિયણાસુ ।
વસિયો અણંતખુત્તો, વિલવન્તો કરુણસદ્દેહિં ॥૮૫॥

અર્થ:-હે જીવ! તું સાતે નારકીઓમાં કરુણા ઉપજાવે એવા હૃદયભેદક શબ્દોવડે વિલાપ કરતો અનંતીવાર વસ્યો, કે જે નારકીઓમાં વજ્ર સમાન અતિશય આકરા અગ્નિની અને શીતની અસહ્ય વેદનાઓ તારે ભોગવવી પડે! હવે તેથી ત્રાસ પામી ફરીથી ત્યાં જવું ન પડે માટે ધર્મકૃત્યમાં સાવધાન થા. ૮૫.

પિયમાયસયણરહિઓ દુરંતવાહિહિં પીડિઓ બહુસો ।
મણુઅભવે નિસ્સારે વિલાવિઓ કિં ન તં સરસિ ॥૮૬॥

અર્થ :- હે ચેતન ! માતાપિતા અને સગાંસંબંધીઓથી વિયોગ પામેલા તને અસાધ્ય વ્યાધિઓએઘણો જ પીડિત કરી આ અસાર એવા મનુષ્ય ભવમાં બહુ વિલાપ કરાવ્યા, આ વાતને તું કેમ વિસરી જાય છે ? ૮૬.

પવણુ વ્વ ગયણમગ્ગે, અલક્ખિઓ ભમઇ ભવવણે જીવો ।
ઠાણટ્ઠાણમ્મિ સમુ-જ્ઝિઊણ ધણ-સયણ સંઘાએ ॥૮૭॥

અર્થ :- જેમ પવન આકાશમાં અદૃશ્યરૂપે ભિન્ન ભિન્ન સ્થાને ભમ્યા કરે છે, તેમ આ જીવ ઠેકાણે ઠેકાણે ધન અને સગાંવહાલાંઓનો ત્યાગ કરી અજાણપણથી ભટક્યા કરે છે, માટે હે આત્મન્ ! આ મારું ધન, આ મારા સગા-વ્હાલા આ રીતે ખોટો મમત્વ ભાવ ત્યાગી, તારા શુદ્ધ સ્થિર સ્વભાવને પ્રાપ્ત કરવા વીતરાગ પ્રભુનો ધર્મ આચર. ૮૭.

વિદ્ધિજ્જન્તા અસયં, જમ્મ-જરા-મરણતિક્ખકુંતેહિં ।
દુહમણુભવન્તિ ઘોરં, સંસારે સંસરન્ત જિઆ ॥૮૮॥
તહવિ ખણંપિ કયાવિ હું, અન્નાણભુયંગડંકિયા જીવા
સંસારચારગાઓ, ન ય ઉવ્વિજ્જન્તિ મૂઢમણા ॥૮૯॥

અર્થ :- આ અસાર સંસારમાં ભટકતા જીવો જન્મ, જરા અને મરણરૂપી તીક્ષ્ય ભાલાઓવડે વારંવાર વિંધાઇ ઘોર દુઃખ અનુભવે છે. ૮૮.

અર્થ :- છતાં અજ્ઞાનરૂપી સર્પવડે ડસાયેલા મૂઢ

મનવાળા જીવો આ સંસારરૂપી બંદીખાનાથી ક્ષણ માત્ર પણ ઉદ્વેગ પામતા નથી ! કેદખાનામાં પડેલો પ્રાણી એક જ વખત ભાલાની વેદના સહન કરી શકતો નથી, અને કંટાળી જઇ વિચારે છે કે-અરે રે ! હવે હું આ દુઃખમાંથી ક્યારે છૂટું ? પણ જન્મ, જરા અને મૃત્યુરૂપી ભાલાઓના ફરી ઘા જીવો વારંવાર અનુભવે છે, છતાં આશ્ચર્ય છે કે- તેઓ આ સંસારૂપી કેદખાનામાંથી છુટવાને ક્ષણવાર પણ ઉદ્વિગ્ન થતા નથી. ૮૯.

કીલસિ કિયંતવેલં, સરીરવાવીઇ ? જત્થ પઇસમયં ।
કાલરહટ્ટઘડીહિં, સોસિજ્જઇ જીવિયંભોહં ॥૯૦॥

અર્થ :- હે જીવ ! તું શરીરરૂપી વાવમાં કેટલો સમય ક્રીડા કરી શકીશ ? જે વાવમાંથી કાળરૂપી રેટના ઘડાઓ જીવિતરૂપી જલસમૂહને સમયે સમયે શોષી રહ્યા છે ! - જેમ જેમ કાળ જાય છે તેમ તેમ આયુષ્ય ઘટતું જ જાય છે જેમ ફાંસીની સજા પામેલો અપરાધી જેમ જેમ ફાંસી સન્મુખ ડગલાં ભરે છે તેમ તેમ તેને મૃત્યુ નજીક આવતું જાય છે, અને તેથી તેને ખાનપાનાદિ કાંઇપણ ગોઠતું નથી, કારણ કે તેણે જાણ્યું છે કે મૃત્યુ નજીક આવતું

જાય છે, તેમ હે ચેતન ! તારી પણ જેમજેમ ઉમ્મર જાય છે તેમ તેમ મૃત્યુ નજીક આવતું જાય છે, આવી રીતે દિવસ પર દિવસ જતાં આયુષ્ય ઝપાટામાં પૂર્ણ થશે ત્યારે મરણને શરણ થવું પડશે ! માટે પ્રમાદ ત્યાગી લે જેથી પશ્ચાત્તાપ કરવાનો સમય ન આવે. ૯૦.

રે જીવ ! બુજ્ઝ મા મુજ્ઝ મા પમાયં કરેસિ રે પાવ ! ।
કિં પરલોએ ગુરુદુક્ખભાયણં હોહિસિ અયાણ ! ॥૯૧॥

અર્થ :- અરે ! જીવ બુઝ બુઝ, મોહ ન પામ, રે પાપી ! હવે ધર્મકાર્યમાં ઘોર અસહ્ય દુઃખો તારે જ ભોગવવાં પડશે, માટે દુર્લભ મનુષ્યભવમાં ચિન્તામણિ સમાન જિનધર્મ પામી આવા ધર્મ કરવાના અમૂલ્ય સમયમાં સાવધાન થા, કે જેથી દુઃખ ન ભોગવવાં પડે. ૯૧.

બુજ્ઝસુ રે જીવ ! તુમં, મા મુજ્ઝસુ જિણમયમ્મિ નાઊણં ।
જમ્હા પુણરવિ એસા, સામગ્ગી દુલ્લહા જીવ ॥૯૨॥

અર્થ :- અરે જીવ ! હવે તું બોધ પામ, જિનમતને વિષે જીવ, અજીવ વગેરે તત્વો જાણ્યા છતાં મોહ ન પામ, કારણ કે-હે ચેતન ! મનુષ્યભવ તથા જિનેન્દ્રમત વગેરે ધર્મસામગ્રી ફરીફરીને મળવી દુર્લભ છે, માટે

આવેલો અવસર ન જવા દે. ૯૨.

દુલહો પુણ જિણધમ્મો, તુમં પમાયાયરો સુહેસી ય ।
દુસહં ચ નરયદુક્ખં, કહ હોહિસિ તં ન યાણામો ॥૯૩॥

અર્થ :- હે પ્રાણી ! આ જિનધર્મ ફરીથી મળવો અતિદુર્લભ છે, અને તું પ્રમાદની ખાણ છે ! આવો ચિન્તામણિ સમાન જિનધર્મ પામવા છતાં તું પ્રમાદમાં દિવસો એળે ગુમાવે છે, અને પ્રમાદ કરીને પણ સુખની અભિલાષા રાખે છે ! તે સુખ તને ક્યાંથી મળશે ? નારકીનું દુ:ખ દુ:સહ છે- ધર્મસામગ્રી મળવા છતાં પ્રમાદી બની ધર્મ તરફ ઉપેક્ષા રાખે છે, અને પાપમય કાર્યોમાં અમૂલ્ય આયુષ્ય ગુમાવે છે, જેથી તને ઘોર અસહ્ય નરક દુ:ખો ભોગવવાં પડશે. હે પ્રાણી! તું અહીં સામાન્ય દુ:ખ પણ સહન કરી શક્તો નથી ત્યારે નરકનાં દુ:સહ દુ:ખ કેમ સહન થશે ? અમે નથી જાણતા કે તારી ત્યાં શી અવસ્થા થશે ? ૯૩

અથિરેણ થિરો સમલેણ, નિમ્મલો પરવસેણ સાહિણો ।
દેહેણ જઇ વિઢપ્પઇ, ધમ્મો તા કિં ન પજ્જત્તં ? ॥૯૪॥

અર્થ :- હે જીવ ! અસ્થિર અને અશાશ્વતા આ

દેહવડે સ્થિર અને શાશ્વતો જો ધર્મ ઉપાર્જન થાય છે તો શું ન મળ્યું ? અર્થાત્ ધારેલો લાભ મળ્યો કહેવાય. વળી મળમૂત્રથી ભરેલા આ મલિન શરીરવડે નિર્મળ ધર્મ ઉપાર્જન થાય તો શું બાકી રહ્યું ? શું અપૂર્ણતા રહી ? અર્થાત્ મહાન લાભ મળ્યો કહેવાય. વળી અનેક પ્રકારના રોગ વગેરેને આધીન-પરતન્ત્ર એવા આ દેહવડે સ્વાધીન-સ્વતંત્ર એવો ધર્મ જો ઉપાર્જન થાય તો શું કાંઈ મળવાની ખામી કહેવાય ? અર્થાત્ ઈચ્છેલો લાભ મળ્યો જ કહેવાય અસ્થિર મલિન અને પરાધીન એવા આ અસાર દેહવડે સ્થિર, નિર્મળ અને સ્વાધીન એવો જો ધર્મ ઉપાર્જન થઈ શકે છે, તો હે આત્મન્ ! આવેલો લાભ શા માટે ચૂકે છે ? માટે આ અસાર શરીર ઉપરથી મોહ ઉતારી તે શરીરને ધર્મનું સાધન બનાવી લે. ૯૪

જહ ચિંતામણિરયણં, સુલહં ન હુ હોઇ તુચ્છવિહવાણં ।
ગુણવિહવવજ્જિયાણં, જિયાણં તહ ધમ્મરયણંપિ ॥૯૫॥

અર્થ :- જેમ તુચ્છ વૈભવવાળા-પુણ્યહીન પ્રાણીઓને ચિન્તામણિ રત્ન સુલભ ન જ હોય-પુણ્યહીન પ્રાણીઓ ચિન્તામણિ રત્ન પ્રાપ્ત કરી શક્તા જ નથી, તેમ ગુણરૂપી

વૈભવે કરીને રહિત જીવોને ધર્મ રત્ન પણ સુલભ ન જ હોય નિર્ગુણી પ્રાણીઓ ધર્મ રત્ન પ્રાપ્ત કરી શક્તા નથી. ૯૫.

જહ દિટ્ઠીસંજોગો, ન હોઇ જચ્ચંધયાણં જીવાણં ।
તહ જિણમયસંજોગો, ન હોઇ મિચ્છંધજીવાણં ॥૯૬॥

અર્થ :- જેમ જન્મથી અંધ અવતરેલા જીવોને દૃષ્ટિનો સંયોગ નથી-કોઈપણ પદાર્થ દેખતા નથી, તેમ મિથ્યાત્વે કરી અંધ થયેલા જીવોને જિનમતનો સંયોગ નથી-વીતરાગભાષિત મતની પ્રાપ્તિ થતી નથી. ૯૬.

પચ્ચક્ખમણંતગુણે, જિણિંદધમ્મે ન દોસલેસોવિ ।
તહવિ હુ અન્નાણંધા, ન રમન્તિ કયાવિ તમ્મિ જિયા ॥૯૭॥

અર્થ :- શ્રી જિનેન્દ્રભાષિત ધર્મને વિષે પ્રત્યક્ષ અનન્ત ગુણો છે, અને દોષનો લવલેશ પણ નથી. આવો ગુણોનો ભંડાર અને નિર્દોષ જિન ધર્મ છે, તો પણ અજ્ઞાનવડે અંધ થયેલા પ્રાણીઓ તેને વિષે ચિત્ત લગાવતા નથી-જોડાતા નથી. ૯૭.

મિચ્છે અણંતદોસા, પયડા દીસન્તિ ન વિ ય ગુણલેસો ।
તહ વિ ય તં ચેવ જિયા હી મોહંધા નિસેવન્તિ ॥૯૮॥

અર્થ :- મિથ્યાત્વમાં અનંત દોષો પ્રગટપણે દેખાય છે-સાક્ષાત્ અનુભવીએ છીએ, અને ગુણનો લવલેશ પણ દૃષ્ટિગોચર થતો નથી, તો પણ અફસોસ છે કે- મોહવડે અંધ થયેલા પ્રાણીઓ તે મિથ્યાત્વને જ સેવે છે. ૯૮.

ધી-દ્ધિ તાણં નારાણં વિન્નાણે તહ કલાસુ કુસલત્તં ।
સુહસચ્ચધમ્મરયણે, સુપરિક્ખં જે ન જાણન્તિ ।૯૯।।

અર્થ :- પરલોકમાં કલ્યાણકારી અને સુખ આપનાર એવા સત્ય ધર્મરત્નની જેઓ સારી રીતે પરીક્ષા કરી જાણતા નથી તે પુરુષોના વિજ્ઞાનકૌશલ્યને ધિક્કાર હો! તથા તે પુરુષોના કલાકૌશલ્યને ધિક્કાર હો! અર્થાત્ જેઓ "આ ધર્મ સાચો છે, અને આ ધર્મ અસત્ય છે" આ પ્રમાણે સત્યાસત્ય ધર્મની પરીક્ષા કરી જાણતા નથી તેઓનું જ્ઞાન, ડહાપણ, ચતુરાઈ તથા કળાકૌશલ્ય નકામું છે, માટે દરેક મનુષ્યે પ્રથમ ધર્મની પરીક્ષા કરતાં શીખવું જોઈએ. ૯૯.

જિણધમ્મોડયં જીવાણં, અપુવ્વો કપ્પપાયવો ।
સગ્ગાપવગ્ગસુક્ખાણં, ફલાણં દાયગો ઇમો ।।૧૦૦।।

અર્થ :- આ જિનધર્મ જીવોને અપૂર્વ કલ્પવૃક્ષ જેવો છે, કારણ કે-કલ્પવૃક્ષ તો આલોકના સુખને આપે છે, પણ આજિનધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષ તો સ્વર્ગ અને મોક્ષના સુખરૂપ ફલોને આપે છે. ૧૦૦.

ધમ્મો બંધુ સુમિત્તો ય, ધમ્મો ય પરમો ગુરુ ।
મુક્ખમગ્ગે પયટ્ટાણં, ધમ્મો પરમસંદણો ॥૧૦૧॥

અર્થ :- આ જગતમાં ધર્મબન્ધુ સમાન છે જેમ આપત્તિ સમયે ભાઈ સહાયતા કરે છે તેમ ધર્મ આપત્તિમાં આવી પડેલા પ્રાણીને સહાયતા કરે છે. વળી ધર્મ હિતકર મિત્ર સમાન છે જેમ સાચો મિત્ર સદ્‌બુદ્ધિ આપી સન્માર્ગે દોરે છે તેમ ધર્મ પ્રાણીને સન્માર્ગે દોરે છે. વળી ધર્મ સદ્‌ગુરુ સમાન છે-જેમ સદ્‌ગુરુ ઉપદેશ આપી પ્રાણીને દુર્ગતિમાંથી બચાવે છે તેમ ધર્મ પણ પ્રાણીને દુર્ગતિમાંથી બચાવે છે. વળી ધર્મ મોક્ષ માર્ગમાં પ્રવર્તેલા પ્રાણીઓને માટે શ્રેષ્ઠ રથ સમાન છે - જેમ ઉત્તમ રથ હોય તો માર્ગમાં સુખેથી ગમન થઈ શકે છે તેમ આ ધર્મરૂપી રથ મોક્ષમાર્ગને વિષે પ્રવર્તેલા

પ્રાણીઓને મોક્ષમાં સુખ- શાન્તિથી પહોંચાડે છે. ૧૦૧

ચઉગઇણંતદુહાનલપલિત્તભવકાણણે મહાભીમે ।
સેવસુ રે જીવ ! તુમં, જિણવયણં અમિયકુંડસમં ॥૧૦૨॥

અર્થ :- ચાર ગતિમાં રહેલા અનંત દુઃખરૂપી અગ્નિવડે આ સંસારરૂપી મહાભયંકર અરણ્ય સળગી ઉઠયું છે. આવા દુઃખરૂપી અગ્નિથી સળગી ઉઠેલા સંસારરૂપી અરણ્યમાંથી બચવું હોય તો હે જીવ ! તું અમૃતકુંડ સમાન જિનધર્મનું સેવન કર. ૧૦૨.

વિસમે ભવમરુદેસે, અણંતદુહગિમ્હતાવસંતત્તે ।
જિણધમ્મકપ્પરુક્ખં, સરસુ તુમં જીવ ! સિવસુહદં ॥૧૦૩॥

અર્થ :- હે જીવ ! અનંત દુઃખરૂપી ગ્રીષ્મ ઋતુના તીવ્ર તાપવડે તપી રહેલા આ સંસારરૂપી વિષમ મારવાડ દેશમાં, મોક્ષસુખને આપનાર જિનધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષનો તું આશ્રય કર- જિનધર્મરૂપી કલ્પવૃક્ષને છાંયડે જા, કે જેથી તને શાન્તિ મળે. ૧૦૩.

કિં બહુણા ? જિણધમ્મે, જઇયવ્વં જહ ભવોદહિં ઘોરં ।
લહુ તરિયમણંતસુહં, લહઇ જિઓ સાસયં ઠાણં ॥૧૦૪॥

અર્થ :- વધારે શું કહીએ ? હે ભવ્ય પ્રાણીઓ ! ઉપદેશનો સાર એ જ છે કે-જિનધર્મને વિષે તે પ્રકારે પ્રયત્ન કરવો જોઈએ કે જેથી ભયંકર એવા ! ભવરૂપી સમુદ્રને જલ્દી તરી જીવ અનંત સુખવાળું શાશ્વત મોક્ષ-સ્થાન મેળવે. ૧૦૪.

પ્રાર્થના

હું કરું છું પ્રાર્થના મને પ્રેમ તારો આપજે
કાંઈ ખોટું કામ કરતો હોઉં ત્યારે મને વારજે
હું કરું છું પ્રાર્થના.
જીવન છે સંગ્રામ કોઈની જીત કોઈની હાર છે
માનું છું સંસાર એ તો સુખને દુઃખનો સાર છે.
હારથી હારી ન જાઉં તેવી હિંમત આપજે.
હું કરું છું પ્રાર્થના.
ધન મળે કે ના મળે, પણ ધર્મને હું જાળવું
તારો પંથ ચુકી ના જાઉં એટલું સંભાળજે
તે છતાં ભૂલો પડું તો સાચે રસ્તે વારજે
હું કરું છું પ્રાર્થના.
મોક્ષની ચિંતા નથી કાંઈ રાત-દિન ભકિત કરું,
તારું નામ ભૂલાય નહિ એ શ્રધ્ધા એવી આપજે.
હું કરું છું પ્રાર્થના.

શ્રી વિજયકલાપૂર્ણસૂરી સાધના સ્મૃતિ મંદિરની પાવન પ્રતિષ્ઠા શંખેશ્વર

મહાવદ ૬ રવિવાર

તા. ૧૯-૦૨-૨૦૦૬

Parshv... Computer Graphics - 98797 55164